

A'ALMAJ T'AANIL U LU'UMIL CAMPECH
BA'AXO'OB KU YA'ALIK

JUN PÉETS'

TI' U LU'UMIL YÉETEL MEEK'TAN LU'UM

KA' PÉETS'

U CHÍIKOLILO'OB K-NOJ KAAJ

OOX PÉETS'

U YUUTSILO'OB K-NOJ KAAJ

KAN PÉETS'

U YUUTSIL YÉETEL U JETS' T'AANILO'OB U KAAJNAALILO'OB CAMPECH

JO' PÉETS'

TIA'AL CAMPECHILO'OB

WAK PÉETS'

TIA'AL AJ KAJNÁLIL CAMPECHILO'OB

UUK PÉETS'

U NOJCHIL ÓOL TI' U LU'UMIL CAMPECH

WAXAK PÉETS'

BIX U MEYAJ AJ JALA'ACH WÍINIK

BOLON PÉETS'

U MUUK'IIL U MEYAJ KAAJ

LAJUN PÉETS'

U KÚUCHIL A'ALMA T'AANO'OB

BULUK PÉETS'

U TÉETIL YÉETEL U JÉETS' MUUK' A'ALAMAJ T'AAN

KA' LAJUN PÉETS'

MAAXO'OB KU PÁAJTAL U TSÍBTIKO'OB PÉETS' T'AANO'OB.

OOX LAJUN PÉETS'

LE U PÁAJTAL U BEETIK MOLAY

KAN LAJUN PÉETS'

MA'ANTATS' MOLAY WÍINIK

JO' LAJÚN PÉETS'

PÁAJTAL AJ MEYAJ

WAK LAJÚN PÉETS'

U PÁAJTAL AJ TAK PO'OL

UUK LAJUN PÉETS'

U MA'ALOB'I

WAXAK' LAJÚN PÉETS'

TI' MÉEK'TÁAN KAAJ TI' MÉEKT'ÁAN LU'UM

BOLÓN LAJÚN TU KA' K'AL PÉETS'

CH'A'A-ÓOLO'OB

JUN K'AL PÉETS'

TU K'EEXPAJAL A'ALMAJ T'AAN

JUN TU K'AL PÉETS'

TU'UX MA' ÉEJENTA'AL A'ALMAJT'AAN

NUUMAY

A'ALMAJ T'AAN TU LU'UMIL CAMPECHE

JUN PÉETS'

TI' U LU'UMIL YÉETEL U MEK'TÁAN LU'UM

JUN JÁATS T'AAN.- U xóot' lu'umil Campeche' tia'an ichil tu láakal u múuch' lu'umil Méxicoo.

KA' JÁATS T'AAN.- U xóot'ol u meek'táan lu'umil Campeche le k'ajola'an ichil le noj a'almaj t'aan ti' u múuch' kaajil Méxiko, ichil u jéets t'aanilo'ob, beyxan u ayik'alil u k'aanaabil yaan tu mek'táan lu'umil tu'ux ku ts'o'okol yoolal u noj kaajil Méxiko.

OOX JÁATS T'AAN.- Méek'taan kaajile' u mootsil tia'a'al u tso'olol meek'táan lu'umil yéetel xan u tso'olol jéets' t'aanilo'ob, je'ex bix u kananil ba'alo'ob tie' tu lu'umil Campech yaan jatk'abil.

KAN JÁATS T'AAN.- U lu'umil Campeche' yaan ti' lajunp'éel aj mek'táan kaajilo'ob: u k'aaba'obe' Kalakmul, Calkini', Campeche, El Carmen, Champotón, Escárcega, Hecelchakán, Hopelchén, Palizada yéetel Tenabo, bey xan u jaal k'a'anab tu'ux yaan ta'ab u k'aabaobe' del Real, Herradura, yéetel Desconocidas, le lu'umo'ob ba'apachtaano'ob tuméen ja' tu'ux ku ts'o'okol u yóolaj Campeche', tu'ux mina'an u men k'aas ti' u aj takjo'olil, kaanalilo'ob yéetel u téetilo'ob ku ya'alik le jéets' taano'ob.

KA' PÉETS'

U CHÍIKOLILO'OB K-NOJ KAAJ.

JO' JÁATS T'AAN.- U Lakan, u noj k'aayil u ch'imalil noj kaaj, yéetel u chíikolilo'ob Campeche' jach k'aabetk-tsikik. Ma' tu yantaj u láak' chiikolilo'ob tia'al k-tsike, yaan k-beetik le ba'ax ku ya'alik le a'almaj t'aan k-noj kaaja.

OOX PÉETS'

U YUUTSILO'OB A'ALMAJ T'AAN

WAK JÁATS T'AAN.- Je'ex bix u yutsilo'ob a'almaj t'aan ku ts'aikto'on noj lu'ume, yaan xan u aj a'almaj t'aanil Campeche' ku ts'aikto'on u láak' utsilo'ob.

KAN PÉETS'

U YUUTSIL YÉETEL U JÉETS' T'AANILO'OB U
KAAJNALILO'OB CAMPECHE'.

UUK JÁATS T'AAN.- Tu láakal máak kaaja'an tu lu'umil Campeche' u kaajnalil le lu'uma'.

U lu'umil Campeche' ku k'aj óoltik ti' le kan jeets' t'aan yaan ti' a'almaj t'aan Méxicoe', yaan yaab u jejelasil m'iatso'ob maasewalo'ob kajakbalo'ob ti' u lu'umilo'ob.

Le beetike' jach k'aabet k-ts'aik yutsil ti' tu láakal maasewal kaajo'ob yaano'ob te' k lu'uma', je'ex yaanil ichil u jéets t'aane' k-lu'uma'. Ku ya'alike' je'e u yutstal u beetiko'ob je'e

ba'ax u k'aato'ob yéetel ba'ax yaan ti'obe', je bix k'a'anabo'ob, k'aaxo'ob, ba'alche'ob, u t'aano'ob, u ts'aik u noj jala'achilo'ob.

Tu láakal bix u ts'aik tu bejil u kuxtalo'ob.

Tu láakal kaajnaalile' yaan u kanantik ba'ax yaan tu lu'umilo'ob (k'aax, k'aana'ab, ba'alcheo'ob) naaj k'ujo'ob, yéetel tu láakal ba'ax p'ata'antio'ob tuméen le úuchben ch'ilánkabilo'ob, (janalo'ob, meyajo'ob, ook'to'ob, ts'aako'ob, paaxo'ob).

U Jéest' t'aanil le k-lu'umila' u ts'aama u nu'ukbejil tia'al u péek le maasewaalo'obo' je' tu'ux unaaj kaajile', tu t'aan je' máax jala'ach wíinikile'.

ku ya'alik xaane' ku ts'aik utsil t'aan, tia'al u biskuba tu láakal máak, tio'olal u yaakunta'al tu láakal maasewaalo'ob, le máax ku p'eektik maasewale' yaan uto'opo'.

Ti' yáax jáats ka'ansaj ku ts'aik le xoot noj kaaja', ku ya'alik jach k'abeet u ka'ansa'aj máasewal t'aan, ti' tu láakal le kaajo'ob tu'ux kaajakbalo'ob, yaan xan u yáantik tia'al u jach ma'alo'obtal le ba'ax u yojlo'obo', úuchben ts'aak, yéetel úuchben meyajo'ob.

Le a'almaj t'aano' ku ya'alike' k'abeet u ts'aabal yóojelt maasewal máako'ob je' tu'ux xóot' kaajile', ti' tu láakal p'íis óol tu'ux kun anak máasewale', k'abeet u yila'al tu'ux u tal, bix u túukul, ba'ax yojel, yéetel ba'ax suk u beetik. le péets' yaan u yantal máax ts'olik ti' ba'ax ku ya'ala'.

U tia'al uto'opo' u wíinikil máasewal kaajo'obe' ma' jach k'abeet k'albilo'obi'.

Tia'al ma' u yaantal ba'atelil tu yo'olal u xul k'aaxo'obe' le jala'ach wíiniko'ob yaan u kaxtiko'ob u yutsil bej, yaan xan u t'áanalob' le máasewal jala'ach wíiniko'ob ku yil le k'aaxo'obo', tia'al u ts'aik utsil ti' tu láakal máako'ob.

WAXAK JÁATS T'AAN.- U e'ets'anil kaajnalilo'ob ti' u mèek'taan lu'umil.

! Wa siijnáalo'ob tu lu'umil Méxicoo, le máax ku ts'aik u aj a'almaj t'aan ti' u noj lu'umil Méxicoo yéetel lela'.

" Wa síjnalo'ob tu tanxil lu'umile', unaj u yaanta' u ki' óolal je'ex ts'aanil tu a'almaj t'aanil tu noj lu'umil Méxicoo, tu'ux a'ala'an noj taanil a'ala'an, Mix juntúul máak ku taal tanxil lu'umil ku páajtal u beet u molay wíinik.

BOLON JÁATS T'AAN.- U kuuch kaabil le kaajnalilo'ob ti' le mek'taan kaaj.

! Wa síjnáalo'ob tu lu'umil Méxicoo.

a). U beeykunsik u t'aanil le jéets' t'aano' yéetel u chinpooltik u jo'ol póopil ts'a'ano'.

b). Lat' paach u xuupil kaaj je' bix ku ya'alik le jéets' t'aano'.

ch). U ts'íibtubaj ti' u tsoolil ti' u mek'taan kaaj ku ya'alik ba'ax ba'albaj yanti' yéetel ba'ax meyaj ku beetik.

" Wa tanxel lu'umile'.

a). U chimpoltik ba'ax ets'a'an ti' a'almaj t'aan ti' le noj lu'uma' je'ex ts'aba'aan ti' jeets' t'aan.

b). U k'aamik le ba'ax ku siip óolal ti' jala'ach a'almaj t'aan ti' le mek'taan lu'uma', ma' u kastik u la'a ba'alo'ob wa ma cheen le ba'axo'ob ku ts'aabal ti' kaajnalilo'ob.

ch). Le ba'axo'ob ku ya'alik le yáax xóot' ti' le jáatsa'.

LAJUN JÁATS T'AAN.- Tu láakal máak sijnal ti' le lu'uma' wa tanxel lu'umil ku taal kaajtal lu'umil Campeche', ku chíik u sij óolalil.

BULUK JÁATS T'AAN.- U sij óolalil le lu'uma' ku ts'abati' maax ku taal ka' tal kex tiolal wáak winalil.

KA' LAJUN JÁATS T'AAN.- Le' sij óolalil ku lu'usa'a:

! Ka' p'atik a kaajtalil ichil le' lu'uma', wa a k'aat a k'eex tu'ux a kaajtalil

" A jook'ol kaajtal taanxel lu'umil bul waak winal kex ma' a ts'aik óojelt u jo'ol poopil.

OOX LAJUN JÁATS T'AAN.- Le sij óola' ma' tu sa'atal wa tuméen ka bin a beet junp'éel meyaj tu'ux téeta'an tuméen ka', chéen ba'ale' ka'abeel ma' juntich'i'. Mix xan wa ka t'aan bin a tok u noj lu'umil Méxicoe.

JO' PÉETS'

TIA'AL CAMPECHELILO'OB.

KANLAJUN JÁATS T'AAN.- Je' maaxak sijnaal, wa' ku taal kajtal te lu'uma' ku suut Campechilo'ob.

JO'OLAJÚN JÁATS T'AAN.- Campechilo'ob Máaxo'ob:

! Ku sijlo'ob te' lu'uma', je' tu'uxak noj kaajil u taal u yuumo'obe', éen k'ajoolta'ano'ob tuméen Méxicoe'.

" U paalalilo'ob wíinik wa' ko'olel campechilo'ob, sijnaalo'ob ta'anel xoot' lu'umil.

Le ku sijlo'ob ta'anel lu'umil, u yúum Campechil yéetel u Na' táanxel lu'umile' wa' u Na' x-Campechile' Yéetel u júum ma' k'ajoolani'.

WAK LAJUN JÁATS T'AAN.- Campechilo'ob le máax ku táalo'ob kaajtal.

! Le noj kaajilo'ob, sijnalob táanxel xooxot' lu'umilo'ob, ts'o'ok wak winal kaalako'ob te xóot' lu'uma'; yéetel.

" Le taanxel lu'umilo'ob ku k'anko'ob u jéets' t'aani' Mexicoe', wa' ts'o'ok wak winal kaajlako'ob te' xóot' lu'uma' ma' u ka' bino'ob.

WAK PEETS':

TIA'AL AJ KAAJNÁALIL CAMPECHILO'OB.

UUK LAJUN JÁATS T'AAN.- Aj káajnáalilo'ob, le wíiniko'ob, yéetel ko'olelo'ob Campechilo'ob yaan ti'o'ob:

! Ts'o'ok u ts'iktio'ob waxak lajún ja'ab, yéetel:

" Anaktio'ob junp'éel toj kuxtalil.

WAXAK LAJUN JÁATS T'AAN.- U yuts' almejen t'aan yaantio'ob aj kaajil Campechilo'ob.

! Ku páajtal u jóokchi, ti' tu láakal téetile':

- " U páajtal u jookchita'al tia'al u méentik junp'éel meyaj tu'ux téeta'an tuméen kaaj, yéetel u ya'ala'ati' báax meyajil wa ts'aabil t'aan u beete, wa yáanti' u tuukulil yéetel yóolal je'ex bix u ya'alik le jéets' t'aano';
- # Jaalk'ab u múuch'kinskuba, tia'al u yooksikuba' yéetel ets'a'an óolal ti' ba'ax ku ya'alik u jáats' t'aanil almejenilo'ob, ti xóot' noj lu'umil.
- \$ Je'el u meeya'tik tu láakal meeya taak'ino'ob, bey xaan u k'áat chi', yéetel.
- % Bey xan u machiko'ob u ts'oono'ob ichil múuch' k'a'atun wa u kaanalil noj lu'um, u tia'al u kanantik xóot' noj lu'umil yéetel u molayilo'ob je'e bix u ya'alik le jéets' t'aano'obo'.

BOLON LAJUN JÁATS T'AAN.- Ba'ax unaj u beetiko'ob u kaajil Campechilo'ob.

- ! U li'isuba' tia'al u bin kanan noj lu'um.
- " U jóochi' je'e bix ku ya'alik jéets' t'aano'.
- # U beet meyjoo'ob ti' t'eet kaaj tia'al moltepal xóot' noj kaajil yéetel mek'taan kaajil.
- \$ U beet u meyajil téet bey xan u tia'al aj kuch kab. U meyajil aj téete' jach k'abetik u beetik xma' bo'olil, chéen ba'ale' le miats meyaj ku seebchíitaale' yaan u bo'ota'al bix u ya'alik jéets' t'aano'ob.
- % U ts'íibtuba' tu kuuchil núukbesaj ka u ts'a kajo'olbi tu láakal ba'ax yaanti', je' bix nojochil, miatso'ob wa meeyaj tia'al u kuxtal, bey xan u ts'íibtuba tu ju'unil téeto'ob mek'taan kaajil tu'ux kaja'an.
- & U beetik u bin u paalalo'ob wa u kananpaalo'ob ti u naajil xook le ma' u ts'a'a jo'olajun ja'ab tio'obe' tu'ux ma' tu bo'ota'al yéetel tu'ux ku bo'ota'ab, tia'al u kanik ya'ax jáats' xook je'ex ku ya'alik u jéets' t'aanil xook.
- ' Yaan u yaantaj ti bo'olo'ob ku yantal ti' noj lu'um yéetel méek' t'aan kaaj tu'ux kajakbalo'ob, junp'éelile' u booli tia'al tu láakal, je bix ya'alik jéets' t'aano'obe'.
- (U bin kéen túuxta'ak tuméen molay aj t'aan tu'ux kaaja'an, tia'al u kanik tu láakal, ba'ax ma'alob tia'al u kuxtal ichil wíiniko'ob yéetel k'atuno'ob, bey xan u kanik u páklan u'uy t'aano'ob.

Le jala'ach wíiniko'ob méek' t'aan kaajilo'ob yaan u beetiko'ob ba'ax ku ya'alik u jéets' t'aan xóot' lu'um, yéetel yaan u tsolik ba'ax kun kaansbil tu naajil xooko'ob.

JUNK'AAL JÁATS T'AAN.- Ku p'aatal ma' Campechil máak.

- ! Le kéen xu'uluk u kajtal tu lu'umil Mexicoe'.
- " Wa ku beetik k'aas ti' u jets' t'aanilo'ob xóot' lu'um.
- # Wa ku bin kaajtal tanxel xóot' lu'umil.
- \$ Le kéen k'ajoltaak tuméen u la'a xóot' lu'umil wa ku ts'a'abal u aj tsikbeenil tuméen, ku p'aatal Campechil.
- % U láa ba'alo'ob ku je'ts'ik jeets' t'aan.

JUNTUK'AL JÁATS T'AAN.- Ku tse'ele' tu láakal yutsil jéets' t'aano'ob ti' aj kaajilo'ob Campechilo'ob.

- ! Wa chéen ma' u k'aat u beetik u kúuch óolalo'ob je bix ya'alik bolón lajún jáats' t'aan yanti' a'almaj t'aan. Jun ja'ab ku tse'elel ti u yutsil t'aano'ob yéetel u láak' to'op ku ya'alik a'almaj t'aanil xóot' lu'umil.
- " Wa u kiinsmaj máak tu'ux k'aabet u to'opo' u wíinklil tio'olal le ba'ax u beetma', le k'iin ku ya'alal yaan u k'a'ala'.
- # Le kan jaawak u to'opol u wíinkilil.
- \$ Wa puuts'uul ti tibil o'olal le ka'a áala'ab yaan u k'aalal tial u bo'otik u si'pil.
- % Yo'olal toop ts'a'anti' ku ya'alik ka' tse'elek u yuutsil yéetel;
- & Wa chéen bey u maano', saansamal tu ka'altal le' bix ya'alik le jéets' t'aano'.

KA' TUK'AL JÁATS' T'AAN.- Le jéets' t'aano' leti' kun ya'alik ba'ax k'iin ku tse'elel wa u súutul ti u ets'a'nilo'ob u aj kaajnalil Campech.

UUK PÉETS' T'AAN U NOJCHIL ÓOT TI' LU'UMIL CAMPECH.

ÓOX TU K'AL JÁATS.- Tu lu'umil Campeche', yaanti' u jaalk'abt'aani' le ba'ax utsil u tia'al tu láakal ichil u kaajilo'obe chéen ba'ale' yaan u ch'iipoltik le ba'ax ku ya'alik le noj almaj'taan ti' u noj lu'umil Méxicoe.

KAN TU K'AL JÁATS T'AAN.- U nojchil óol ti' u lu'umil Campeche', tia'an ti' tu láakal u kajnaalilo'obe', lelo'oba' je' u páajtal u beetiko'ob ichil tu láakalilo'ob u tia'al junp'éel múuch' yutsil kuxtal, je'ex jets'a'an ti' u noj almaj t'aanil México'.

U tia'al u k'eexil le aj-jala'ach wíinik yéetel aj almaj t'aano'ob k'a'ana'an u beeta'al ichil junp'éel jalk'a'ab téet u téenel k'abeet, tia'al lelo':

- ! Le múumuch' almejen wíiniko'ob ku kaxtiko'ob u yutsil kuxtalil kaaj; le yets' t'aano' le kun xot'it bix ken oko'ob ti' u meyajil téet. Leloba' chen le u ts'iitmubao'ob je' u páajtal u yoklo'ob ti' le yéey xóot' noj lu'umil yéetel mek'tan kaaj. Le máako'oba' ku p'ilko'ob yiich kaaj tia'al ka' jo'ko'ob meyaj tio'olal junp'éel jalk'a'ab túukul, ku yáantiko'ob okoj ichil u meyajob jo'ol poopil xóot' lu'umil, bey je' bix ts'íibta'anil ti u tsol meyajilo'ob, u jéets' t'aano'ob yéetel u tuukulo'ob ku k'aatiko'ob tia'al tu láakal joochi' ichil jalka'abil, mukul yéetel tujun máak. Chéen le máako'ob yan lajun waxak ja'ab tio'ob je' u páajtal u ts'íitikubao'ob ti' junp'éel múumuch' almejen wíiniko'ob.
- " Le jeets' t'aana' ku ya'alike', chen le almejen máako'ob u ts'íitmubao'ob yan u ts'a'abal tio'ob tu láakal ba'ax k'abeet tio'ob tia'al u beetiko'ob tu láakal u meyajob. Tia'al lelo' ku xooko'ob mantats' yéetel tu láakal ba'axo'ob a'aláj t'aano'ob, je' bix ya'alik le yáax t'aana'. Le almaj xikin téet ti'e' xóot' lu'uma' ku ya'alik yéetel ku tsik amal ja'ab buka'aj yan u t'óoxol keet ichilo'ob lajun tu ka' k'al ti' jo' k'al ti' tu láakla u k'iinil tu k'a'ay tik u meyajob, yéetel u láak', lajun tu kan k'al ti' jo' k'al p'aatalo' ku ts'a'aba tio'ob ken ila'ak bix jook'iko'ob ti' u jookchio'ob u yeeya'ab molay wíiniko'ob. Unaj xane', le jéets' t'aana' ku ya'alik bix kun áantbilo'ob yéetel taak'in le múumuch' almejen wíiniko'ob yéetel bix kun meyajob u tia'al u yuuchul téet, le almejen wíiniko'ob ku p'aatalo'ob yéetel u ts'íibilo'ob ken ts'o'okok le téeto'obo yan u ts'a'abal tio'ob u taak'iinil je'ex ku ya'aalik jéets' t'aan:

- a). U taak'iinil u táanla'ab u xóoxot' yéetel u juntich' meyajo'ob ku jets'a'aj amal ja'ab, leti'e almaj xikin téet kun ts'ik u p'iis u xuupil tia'al u beeta'al u meyajil téet, jaytúul molay wíinik, jaytúul múumuch' almejen wíinik yan u ajbalts'amil ti' le molay xóot' noj lu'uma', yéetel tu láakal u k'iinil ku xaantal le téeto'. Lajun tu ka' k'al ti' jo' k'al ti' tu láakal le taak'iin ku yaantal xuupilo' je'ex ya'alik yáax t'aane', yan u t'o'oxol keet ichil le múumuch' almejen wíiniko'ob, yéetel u láak' lajun tu ka' k'al ti' jo' k'al yan u t'o'oxol ichilo'ob, chen ba'ale yan yila'a buka'aj u jóokchi' yaanchaj tio'ob jach cheen u ts'o'okol u téetil molayo'obo'.
- b). U xuupil taak'iin tia'al u meyajil u xaxta'ab le jook chi'o'obo' tu k'iinil téet. Yéetel le ku xu'upul ti' le ja'abo'; yéetel.
- ch). Tu láakal xuup u beetmo'ob le múumuch' almejen wíiniko'ob yo'olal xook, ka'ansaj, k'aat peeksik ti' bix u kuxtal kaajnalilo'ob yéetel almejenil, je' bix u jejela'asil ts'íib t'aano' ku xot'ik bix naj u xuupo'ob múuch' almejen wíinik ti' u téetilo'ob, ku ya'alik buka'aj taak'iin naaj u ts'ik le jookchi'o'obo' yéetel bix kun kananta'al, tu'ux u táal yéetel ba'ax ti' ku xu'upul tu láakal, ku ya'alik xane' ba'ax toopil ku ts'a'aba ti' máax ku si'ipil ti' le jéets' t'aano'.
- # U meyajil yúuchul téeto'ob tia'al noj kaajo'ob yéetel méek'tan kaajo'ob, ku tia'atik noj kaaj yéetel a'almaj xikin téete'ob, ts'aba'antio'ob u páajtalil yéetel u ba'albaj ti', yan xan u múul meyajo'ob yéetel aj-almaj t'aan ti' le méek'tan lu'uma', múumuch' almejen wíiniko'ob yan u ts'íibilo'ob, u kaajnalilo'ob, je' bix ku ya'alik le almaj t'aano'. Ti' tu láakal le meyaja', yan yaantal u jaajil, u tojil, u almejenil, keet tia'al tu láakal bey xan yéetel u tojil. Le molay almaj xikin téet ti' noj kaaje' leti' méek'tanmail tu láakal bix, wa ba'ax kun beetbil, tia'al lelo' ku xook yéetel molay jala'acho'ob ik't'aano'ob yéetel aj kanano'ob u noj molayil aj-ajmaj xikin yan u beeta'al yéetel uuk tsol xikin téeto'ob. lelo'oba' tia'ano'ob ichil tsol xikin aj almaj t'aan, aj albats'amil múuch' almejen wíiniko'ob yéetel juntúul no'oj k'abil jo'ol poop, le máako'oba' je' u páajtal u t'aano'obe' ba'aele' ma' tu yustl u jookchi'o'ob. Le jéets' t'aano' ku ya'alik bix u beeta'al amal molay yéetel ba'ax u meyajo'ob, je' bix xan máax keen u beet u jo'ol polil ichilo'ob. Jala'ach molayo'ob yéetel ik't'aano'ob ku xooko'ob, yéetel tu láakal wíinik u k'ajóolmao'ob u meyajil téet. Le noj almaj xikin ku t'oxik u meyaj jo'ol póopo'ob je' bix ku ya'alik u almaj t'aanil téet, yéetel le ku ya'alik ichil u jéets' t'aanil. Le molay kanano'ob kuuchilta'an tuméen ya'abach u albajts'amil múumuch' almejen wíinik. Le kaajnalilo'obo', letio'ob kun meyajtu kuuchil tu'ux kun úuchul jookchi', je'ex u ya'alik jéest' t'aan téetil. U tsol xikinilo'ob le almaj xikino'ob yan u yéeya'alo'ob tuméen u ka' ti' óox jáats molay wíiniko'ob xóot' noj lu'umil, je' bix ku k'aata'al tuméen u múumuch' almejen wíinik u ts'íitmubao'ob ti' molay je' bix xan lelo', yan xan u jo'osa'al wak túul u jeelo'ob tsol xikin téeto'ob je' bix unaje'.
- Chéen juntúul tsol xiikin yan yaantal ti' jujuntúul almejen wíiniko'ob u ts'íitmubao'ob ti' noj molay. U molay téet xóot' noj lu'um kun beetik tu láakal meyajo'ob k'abeet, bey xan u láak'o'ob ku ya'alik le jeest' t'aano', je' bix le ka'ansaj chin pooltik miatso'ob, u xóot' lu'umil téeto'ob, u xookil le jokchio'ob, sebchi'itik u jaajil, u ts'a'aba u k'aanbe'enil ju'un ti' u téetil molay wíiniko'ob yéetel jo'ol poop méek'tan kaaj; bey xan u xookil ti' u téetil jala'ach wíinik ti' xóot' noj lu'um ti' méek' t'aanil xoxot' téeto'ob mek'taan lu'um; yéetel u túuxta'al u xookil jóokchi' tu kuuchil jala'ach a'amaj t'aan tiibil óolal ti' u lu'umil Campech, campech li'isa'an tu lúuchil téet, tia'al lelo' ku ya'alik ti' ka' xóot' jáats' ti' noj

a'amaj t'aan, je' bix xan u kanani' yéetel u k'aatchi' u tia'al yúuchul yéeyo'ob. U muuch' meyaj le molay miatso'obo' yan u ts'aba ojeetbil ti' tu láakal kaaj je'ex ku ya'alik le jeets' t'aano' yéetel.

\$ Tia'al ka páajtak u yaantal u noj tojil a'almaj t'aan, tak u jaajil u meyjil yuuchul téet, yan u yaantal u máakilo'ob máax, ba'ateitik k'aak'as meyaj'o'ob, je bix ku ye'esik noj a'almaj t'aan yéetel jeets' t'aan. Le máako'oba' le ku ts'o'okol u t'aano'ob ti' le jejela'as yaayal meyaj téet yéetel u ts'aik jetsa'an óolal ti' máax ku jokchi', u yeeya'alo'ob yéetel u múuch'kubao'ob, je' bix ya'alik ti' ka' tu jo' k'al ti jun xóot' peets' yéetel ka' tu jo' k'al ka' xóot' peets' t'aan ti' le noj a'almaj t'aana'.

Máako'ob ti u meyjil téet, ma' tu yustal u xot'ko'ob múultuntaJ.

WAXAK PÉETS'.

BIX U MEYAJ AJ-JALA'ACH WÍINIK.

JO' TU K'AL JÁATS T'AAN.- Le k-noj xóot' lu'umila' ku béetik u meyaj je'e bix u ya'alik u a'almaj t'aanil noj lu'umil.

BOLON PÉETS'.

U MUUK'IL U MEYAJ KAAJ.

WAK TU K'AL JÁATS T'AAN.- U muuk'il u meyaj k-xóot' noj lu'umile' ku xóoxot'al ti' óox jáats' meyaj, je'ex bixo'ob: Aj a'almaj t'aan, Aj jala'ach yéetel Tak jo'ol.

UUK TU K'AL JÁATS T'AAN.- Ma' u páajtal u ts'abati' ka' wa' ya'a múuch' chéen ti' juntúul wíinik wa juntúul molay, mix u ts'aba' ti' juntúul wíinik tu láakal u muuk'il molay a'almaj t'aan.

LAJUN PÉETS'.

U KUUCHIL A'ALMAJ T'AANO'OB.

WAXAK TU K'AL JÁATS T'AAN.- U kuuchil jeets' t'aan muuk'e' k'abeet u yaantal ti' u noj kaajil k-lu'umil. Wa u k'aat k'exbile' yan u yaantal múuch'lan t'aan, tuméen bey u ya'alik ti' u kan lajun tu yooxk'al ti jáats' ti' ka' xóot' ti' le noj t'aano'.

BULUK' PÉETS'.

U TÉETIL YÉETEL U JÉ ETS'ANI' A'ALMAJ T'AAN
YÉETEL U MUUK'.

BOLON TU K'AL JÁATS T'AAN.- Ti' junp'éel múuch' t'aan molay ku ts'aabaj u múuk' u tia'al u meyaj u k'aabatik aj almaj t'aan ti' le lu'uma'.

LAJUN TU K'AL JÁATS T'AAN.- U molayi' xóot' noj lu'ume' ku téeta'alo'ob tia'al ã almatsamil tuméen kaajnalob'ob ti' u lu'umil Campech je bix ku ye'esik a'almaj t'aan ti' u téetil.

BULUK' TU KA' K'AL JÁATS T'AAN.- U tia'al junp'éel molaye' k'abbet yaantal jun tu k'al molay wíiniko'ob téeta'ano'ob je'ex ya'alik u ya'abil éet kaajo'ob, ti' kan lajún molay wíiniko'obe' ku ts'aba' juntúul máak áantik.

Le molay wíiniko'ob ku ts'abalo'ob ti' jun jáats'e' ma' tu ts'a'abal máax áantik. Le mina'an u yuumilo'obo' ku ts'a'abal ti' juntúul ichil le múuch' ma' téetabo'obo' je'ex ts'íibta'anilo'ob te' ju'uno'.

Tia'al u yaax ts'abal molay wíiniko'ob, yaan u yila'a bix úuchik le múuch'lan túukul tia'al u yaantal u noj t'aan ti' le a'almaj t'aan.

- a). U tia'al ka páajtak yaantal tu beelil u k'uchu' tia'al téeta'al molay wíiniko'ob tia'al aj albajts'amil k'abeet u yaanta'al ke'ex kan lajún ti' le xóoxot' lu'umil téet.
- b). Tu láakal múuch' a'almejen wíinik ku yaanta'al ka' ti' tu jo' k'al ti' le jookchio'obo' je' u páajtal yantaltio'ob juntúul molay wíinik u tia'al aj albajts'amilo'ob;
- ch). Le múuch' almejen, ma' tu beeykunsik ti' u tojil t'aan a'la'an, ka'ap'éel t'aan yáaxo', u ts'aak almejen u xóot' t'aan ti' ya'bilo'ob le máax yéeya'ano', bin ts'a'abak tio'olal a'ala'anil yéey bix u keetil tia'al le máax yéeya'ano', bey je'ex u jokchi'o'ob u méek'tan lu'umil ts'a'an, u xookil le molay wíiniko'ob, yaaxtanil ti' u múuch' mek'taan lu'um. Tia'al u ts'a'abal yaan yila'al u tsolil ye' bix ts'bta'an le míinik yeéya'ano';
- e). Mix juntúul múuch' almejen je' u páajtal yaantal manal jun tu k'al molay wíiniko'ob ti' yéet túukulo'ob.
- i). Tío'olal mix baal jun múuch' almejen wíinik je' u páajtal u xook yéetel u p'éele molay wíinik ti' noj molay mix tío'olal buka'a jookchi' ku náajaltik u téetil xóot' lu'umil. Lela' ma' u beeytal ti' le múuch' almejen wíinik u náajalma'ob junp'éel waxak ti' jo' tu k'al meek'taan lu'um. u tia'al junp'éel noj k'aanche ti' u noj molayil le lu'uma'.
- j). Ti' u ts'óokko'ob ets'aano'ob ti' u jatstil ch), e) yéetel i), manja'ano'ob, le molayo'ob.

A'ala'ano'ob tia'al múuch' jookchi', ku p'aatlo'ob kan ts'o'okok u yéeya'alo'ob tia'al u múuch' almejen, le yaano'ob ti' u jatsilo'ob e), wa i), ku yantalo'ob ti' u láak'o'ob múuch' almejeno'ob unaj yantal, yéetel u keetil yéey ti' u méek'taan lu'um ti' u ts'oko'oba', le ets'ant'aan ku ma'alo'okintik u tsolil yéetel ma'alobil tia'al u beychajal.

LAJKA' TU KA' K'AL JÁATS T'AAN.- Le molay wíiniko'ob, ma' tu ka' téetalo'ob tu ka'aten u tia'al u láak' téet.

Le ma' unaj t'aan u tia'al le majan molay wíiniko'ob yéetel le ku chikpajal ti' u ts'oolil yaano'obo', wa ts'o'ok u beetik le meyajo'.

ÓOX LAJUN TU KA' K'AL JÁATS T'AAN.- U tio'olal a beetik ; aj molay wíinike' k'abeet:

- ! Síija'anech tu lu'umil Méxicoo yéetel tu lu'umil Campech, beey xan k'abeet u yantaltech tu láakal a ets'a'an.
- " U yantaltech jun tu k'al ja'ab, le k'iin kun yuuchul téet.
- # Je'ex le k'aat chi' yáaxo', je'eba'lake', yaan u k'abeeta' je'ex:
  - a). Síijanech ti' u mek'taan kaajil tu'ux yaan u kaajilo'ob, tu'ux kun yuuhcu u téetilo'ob, yéetel kaajanech ti' u mek'taan kaaji ti' wak winalo'ob ti' u k'íinil kun yuuchu u ts'íibi'.

b). Síijanech tu meek'táan lu'umil campeche, yéetel ka' yanak tech jun ja'abil kaaja'anech tu chan mek'táan kaaj tu'ux yaano'ob le u kúuchila mejen kaaj yéetel ka' yaanakechi' le u k'iinil le téeto'.

ch). Wa' taajan tu láak' xóot' lu'ume' k'abeet u yantal ti' kex jo' ja'ab, bey ka'anaali' ti' u lu'umil Campech yéetel jun ja'ab ti' le meek'táan lu'umil téet tu'ux kun yaantal.

KAN LAJÚN TU KA' K'AL JAAST T'AAN.- Ma' tu páajtal u beetik u moly wíinikil:

! U aj k'iini' k'u' naaj.

" Le molayo'ob le'ili' taan u meyajo'ob ti' noj molay.

U bata'ab mùuch' k'a'atun ti' le noj lu'um' mix ti' le xooxot' mèek' taan lu'umilo'ob tu'ux le taan u meyajo'ob.

\$ U aj kananilo'ob ti' u xooxot' mèek' taaan kaaj.

% U jala'achilo'ob tu làakal le moly yaan ti' le mèek' taan kaaj.

& U aj p'iis òolalilo'ob ti' molay tèet, mix xan u jo'ol poopil u làak' mejen molayo'ob, ti' le mèek' taan lu'um tu'ux táan u meya'

' Tu làakal màako'ob ku meyajo'ob ti' u meyajilo'ob aj kanano'ob ti' noj tsoolil ti' le méek' táan lu'uma'.

JO' TU KA'A K'AL JÁATS T'AAN.- Le kaajnaalo'ob ti' le xóot' jáats óoxp'éel tak úukp'éel ti' le t'aanil jáatsil je'el u páajtal u yéeyalo'ob, bayli' ka' u p'aato'ob u meyajo'ob lajun tu jo'ok'al k'iino'ob ma' úuchuk yéeyi'.

WAK TU KA'A K'AL JÁATS T'AAN.- Le ts'a t'aanil ti' tsol nu'ukbesaj ti' tojil u ts'aabal jáajil ju'uno'ob, yéetel u ts'aabal molay wíiniko'ob, yéetel mek'táan kaajo'ob, je'el u páajtal u ta'akal u jo'olo'ob ti' u kúuchil ch'och' bejo'ob ti' yéeyo'ob, ti' tu ts'ook t'aanil jeets' t'aan, ti' u ka'atéenil u ts'ook t'aanil le kúuchil ch'och' bejo'obo', je'el u páajtal u yiila'al chéen tuméen noj naaj ti' u ka'anal kúuchil tse'ek ti' tojil, ts'aaba'an ti' yéey, ti' u beejil ti' xma' jun múuch'il almeejen wíiniko'obe' je'el u páajtal u táanilkunsil juntéenil, wa bey tio'olal le k'éex ólal chi'ikpaja'ano, je'el u beytal u yuutskíntal le yéeyo'. Le u ts'o'ok t'aanil le meyaj noj naajilo' ti' yéeyo' leti' u ts'ook yéetel tooj. Jeets' t'aane', yaan u ts'aik u chíikul bo'ol meyaj, u tsolil tu'ux u taal yéetel u meyajil ti' u bejil ti' ma' jáajil.

UUK TU KA' K'AL JÁATS T'AAN.- Le molay wíiniko'obo' ti' u t'aano'obe' ma' táan u k'eex óoltalo'ob tio'olal ba'ax ku ya'aliko'ob ti' u meyajo'ob, ma' tu páajtal u k'eylo'ob tio'olal lelo'oba'.

WAXAK LAJUN TU KA' K'AL JÁATS T'AAN.- U meyajil juntúul molay wíinike' ma' taan u biskuba' yéetel u láak' meeyajo'ob, mix u tia'al noj lu'umil, xóot' lu'umil waa meek'táan kaaj.

Tu'ux ku yuuchul náajal taak'iin, chéen wa u tia'al u yutsil kuxtal kaajo'ob.

Le máako'oba' chéen yéetel u ts'a t'aan aj almaj t'aan je' u páajtal u beetiko'ob u láak' meyajo'ob tu'ux tu k'iinil taan u je'elelo'ob, chéen ba'ale' bulantaan u beetiko'ob u láak' meyajje' ku pa'ataj minan ba'ax yila'a ti' aj a'almaj t'aan.

Amal molay wíinike' yaan u t'aan yéetel yilik tio'olal u tu láakal u kaajnalilo'ob ku a'albats'amik tu aktaan le noj molay ti' le xóot' lu'uma'. Yaan can u kaxtik bix kun yuskintik tu láakal ba'ax p'eeetik u kaajnalilo'ob u xóoxot' lu'umil téeto'obe', unaj u bin u xiinbalto'ob tu xooxot' k'iinil je'ele'.

Lela', mix ba'a' yaan yile' yéetel le molay wíiniko'obo' ku meyajo'ob juntích'o'ob.

BOLON LAJUN TU KA' K'AL JÁATS T'AAN.- Le molay ti le xoot' lu'uma', ma' u páajtal kaasik u meyaj wa mina'an chu'umuk yéetel u láak' juntúul molay wíinik, ba'ale' le jaytúul ku múuch'kuba'obe' le k'iin u ya'alma' tuméen le almaj t'aan je' u páajtal tuuxtik t'aan ti' le ma' k'ucho'obo', lelo'oba' yaan u táalo'ob ichil óoxp'éel k'iin, wa ma' tu chíikpeskuba'obe', ku tuuxta'al ch'a'abil u no'ok'abilo'ob yaan xaan óoxp'éel k'iin u tia'al u k'uchlo'ob; wa xan ma' tu chíikbeskuba'obe' ku ya'ala' mina'an ma'ax u yuumil le meyajo' ku yaantal u beeta'al u láak' tuméen téet.

Le' múuch' almajen wíinik ku yuuchu' ti' le ba'axa', ku p'aata' mina'an u albats'amil ichil le noj almejen t'aan.

KA' K'AL JÁATS T'AAN.- Wa juntúul molay wíinik ma' tu k'uuchul ti' tu óoxp'éel múuch' meyaje', yéetel ma' u ya'alik ba'ax o'olale' u jala'achil molaye' ku beetik u p'aatal ma' meyajil tu láakal u k'iinil p'aatal tia'al u ts'o'okol tu láakal meyaj.

JUN TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le molayo' yaanti' ka xóot' múumuhc' meyaj, ya'axe' ku chuunpajal ti' u yáax k'iini' u winalil octubre, ku taal u ts'o'okol buluk tu ka' k'al ti' u winalil diciembre.

U ka'ap'éele' ku chu'umpajal ti' u yáax k'iinil u winalil abril ku taal u ts'o'okol lajun tu ka' k'al ti' u winalil junio. Le' ka'ap'éel xooxot' meyajo'oba' je' u páajtal u maan tak jo' lajun k'iino'obe' ichil amalo'obe.

KA' TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le molayo' yaan yaantal ti' múuch' meyaj keex ma' k'uchuk u k'iinil wa tuméen le aj jala'ach wíinik yéetel le molay wíiniko'ob ti' le xóot' lu'uma' ku k'aatiko'oba', chéen ba'ale' ti' le' meyaj ma' u páajtal u yila'a u láak' ba'alob chéen le ba'ax tia'al t'aana'ano' je'e bix ya'alik le ts'a t'aano'.

ÓOX TU YÓOXK'AL JÁATS T'AAN.- U tia'al u káajal u meyajil molay kaaje' je'el u páajtal u taal u jala'achil meek'táan lu'um, bey xan je'el u taal le jala'acho' wa bey u ya'aliko', ti' u káajal séeb meyajo'ob, lela' ti' u ts'a t'aanil, u xuul lela' u tia'al u ts'a'ik óojeltbil le tuukulo'ob tu nu'ukbesaj u tia'al junp'éel se'eb ts'o'ok t'aan.

Le jala'ach ti' meek'táan lu'umo' ti' le séeban meyaj ku ya'alik le molayo', ti' u ts'a meyajil le molay wíiniko'obo', wa ichil le yáax múuch'il tu u meyajil le molayo', bey xan ti' u k'iinil ken u ya'ale', u mina'anile' jo'o lajun k'iino'ob táanilkunsbil, yaan u ye'esik junp'éel ts'íibil t'aan yo'olal le meyajo'ob ku mentik ti' kaaj way lu'uma', lelo'oba' je'el u páajtal u mek'táantik tu yo'olal tak ka'ap'éel ja'abo'ob.

KAN TU YÓOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le ts'a t'aan ti' molayo' yaan u muuk'il ti' jeets' t'aan, tumut t'aan, u éesajil ti' molay ti' múuch' wa ti' tumut, u tia'al u wéet'el, u yauta'al, yéetel u chíikbesa'ale', le jéets' t'aano'ob yéetel le tumut t'aano'obo' yaan u bisa'al ti' le jala'ach

mek'táan lu'umo'; ts'íibta'an tuméen le noj jala'ach wíinik, yéetel le ka'atúul áantaj wíinik, ti' u tojil molay.

Le tumut t'aano'obo' chéen ka'anan u ts'íibil ka'atúul áantaj wíiniko'ob, ma' k'a'ana'an u wéet'elo'ob, mix u yautalo'ob tuméen jala'ach.

JO' TU YOOXK'A JÁATS T'AAN.- Le múuch' meyajob ti' molay yaan u yaantal ti' u múuch'il ti' kaaj wa táakubail, ti' le ken u ya'al le jéets' t'aan ti' u chuuka'an meyajil.

LAJKA' PEETS'

MAAXO'OB KU PAAJTAL U TS'ÍIBTIKO'OB PEETS' T'AANNO'OB.

WAK TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Maaxo'ob ku páajtal u ts'íibtiko'ob jeets' t'aano'ob.

! U jala'ach wíinikil noj xóot' lu'um.

" Ti' molay wíiniko'ob tia'al molay xóot' noj lu'umil,

Ti' molay aj t'aano'ob ti' u jáats t'aanilo'ob meek' táan kaaj yéetel.

\$ Ti' u aj jala'ach a'almaj t'aan noj tibil óolal naaj u beetik.

UUK TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le ts'íibo'ob yéetel tuukulo'ob ku ts'aik jala'ach wíinik xóot' noj lu'umil, wa jojokt'íibta'an tuméen óox wa ya'abil molay wíiniko'ob yaa u maansaalo'ob tu ku'uchil. Le u láak' jejela'as éesa'ano'ob yaan u chíinpoltik u jeets' t'aanil u múuch' tojil t'aan molay.

WAXAK TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Tia'al ka' maanak junp'éel tuukul ti' jeets' t'aane' k'aabet u ya'alab ma'alobi' tuméen u ya'abil molay wíiniko'ob yaano'ob, yan u ma'ano'ob téet je' bix u t'aanilo'ob, le jaj ba'ax ke ya'al jala'ach wíinik, ku ts'aik k'ajóolbi'.

BOLON TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le túukulo'ob ts'íibtaano'ob tia'al jeets' t'aano'ob éjenta'an tuméen molay yan u kuxtaal ti' jala'ach wíinik, wa tu láakal ma'alobe' ku jan ts'aik k'ajo'olbi' tu láakal túukul ts'íibta'ano'ob ku ya'alal cha'anuuk taan tuméen jala'ach wíinik wa ma' u su'ut ichil lajun meyaj k'iino'ob ti' molay wíiniko'obe' wa tu p'ataj u meyajoba k'aabet u súututio'ob ti' u yáax k'iin ku meyaj molay.

LAJUN TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le ba'ax ku tuukulta' u ts'aabalti' jeets' t'aano'ob wa ma' tu éejentik chuuka'an wa jun jáats tuméen jala'ach, kusu'utik ti' tia'al u jeel ts'íibil, ku ts'o'okole' wa jo'okchita'an tuméen ka' jáats ti' óox tuméen molay wíiniko'ob kula'ano'ob, ku su'utul ti' aj jala'ach, tia'al ka' jeets'ek ti' a'almaj t'aan, ka' ts'a'abak oojeltbi'.

BULUK TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- U tia'al u náatal, uy k'eexel, u lu'usa'al je'ets' t'aano'ob ku beeta'al je'ex bix chu'uniko'.

LAJKA' TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Tu láakal baax ku tukulta'a u ts'aabalti' jéets' t'aano'ob wa ku lu'usa'al tuméen molay, ma' tu páajtal u ye'esa'al ti' u meyajil bul ja'ab.

OOX LAJUN TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le jala'ach wíiniko' ma' tu páajtal u ya'alik mix ba'al tio'olal u meyajil molay le k'iin ku beetik u múuch' teetile' ken a'alak tu ta'akal u jóol wa máax noj jo'ol po'op ku meyaj te' k-lu'uma' tio'olal noj si'ipil. Mix tu yustal u

beetik ti ts'aal t'aan, ku ts'aik k'ajóoltbi' le molay wíiniko'ob je'ebix yanik te' jáats' t'aano'ob kan tu kan k'al yéetel jo' tukank'al te' a'almaj t'aan.

OOX LAJUN PEETS'
LE KU PÁAJTAL U BEETIK MOLAYE'.

KAN LAJUN TU YOOXK'AL JÁATS T'AAN.- Ku páajtal u beetik molaye'.

- ! U beetik tuméen meek'táan kaajo'ob, ichil le jano'obo' tia'al lelo' k'a'abet:
- a). Le kaajo'obo' u k'at u suutuba'o' mek'táan kaajo'ob k'a'abet u yaantal tio'ob lajúnk'al tu óoxbak ti' tu kanpik kaajnalilo'obi' tuméen k'abeet u yaantal junp'éel taj almejen molay yéetel u kuxtalilo'ob, tuméen chéen beyo' le miats wíiniko'obo' je'el u páajtal u éejentiko'obe' wa ma' wa yantio'ob tu láakal ba'ax ku k'aataltio'ob te' t'aano'ob yan kaabale' ku ts'a'abal ma'alobil ti'e' kaajo'ob yaantio'ob lajún tu óoxbak ti' tu kanpik kaajna'alilo'ob chéen ma' u máan ti' jo'lajún tu bak kaajna'alilo'ob.
  - b). Le kaajo'ob u k'aat u suutuba' meek'táan kaajil yaan u ye'esko'ob ti molay wa ma'alob tu láakal le ju'uno'ob ku k'aata'al tio'ob u tia'al u yiila'al wa je' u páajtal u kuxtalo'ob tu juno'ob, yaan xan yiila'a wa le meek'táan kaaj tu'ux ku luk'lo'obo' je'el u páajtal u kuxtalo'ob tu juune'.
  - ch). Yaan xan yúuba'ati molay aj ta'an, wa le kaaj ku luuk'utio'ob ma' tu k'askuntik u kuxtalo'ob, tia'al lelo' yan u beetik junp'éel ts'íib ch'a'a chi tia'al u túuxtichil jo'o lajun k'iin.
  - e). Yaan xan u yu'uba aj jala'ach wíinik k-lu'uma' tuméen leti'e kun túuxtik u ts'íib ch'a'a chi' ichil lajun k'iin ku káajal u xookol u k'iinil kan túuxta'ako'.
  - i). Tia'al u síiji meek'táan kaaj k'abeet u éejenta'a tuméen ka'ap'éel ti' óox múuch' ti' molay wíiniko'ob yaano'obi'.
- " U k'eexik u naajil molay, wa aj jala'ach wíinik ku ya'alik wa ku éejentaa' tuméen ka' ti' óox jáats, molay wíiniko'ob kula'ano'ob.
- # Ku ya'alik buukaaj patan naaj u ts'a'aba' ti xóot' noj lu'um yéetel ti méek' tan kaaj ku ya'alik xan bukaaj taak'iin ku yooko' yéetel ku jo'ok'o ti' junp'éel ja'ab tia'al u yuuchul tu láakal u xuupu' lela' yan u ts'aabal yo'oje'elte' tia'al u éejenta'al tuméen aj jala'ach, maax kun ya'alik buka'aj taak'iin ku ts'aabatio'ob yéetel unaj u xupo'ob u ya'alik je'ex jets'aanil ti a'almaj t'aanil Méxicoe yéetel xan u a'almaj t'aanil Campeche', le taak'iin unaj u ts'abal ti' meek'táan kaajo'ob ti' u bo'oli noj lu'um yéetel xooxot' lu'um u jeets' t'aanik u ba'aluba'a yaan ti' xóot' lu'um yéetel meek'táan kaajo'ob, bey xan u jéets' t'aanik u baaluba' xóot' noj lu'um yéetel meek'táan kaajo'ob, bey xan ti' tu jejelasil meyaj kana'an ba'alo'ob tia'al xóot' noj lu'um.
- \$ U ts'aik k'aóolbi' jeets' t'aano'ob noj xóot' lu'umo'ob, tia'al junp'éel ma'alob kuxtal, yéetel bix u tuukultaal u meeta'al, u k'aax t'aanil yéetel u beetal tu láakal ba'ax yo'olal taak'iin.
U ts'aik tu láakal jeets' t'aano'ob k'abeet tia'al u beytaal le ts'aan tuméen a'almaj t'aan ti' u molayilo'ob xóot' noj lu'umil.
- % U k'aax t'aanik ba'ax ti je' lu páajtal u k'aatik majnil taak'iin le aj jala'ach tu yo'olal xóot' noj lu'umil, ma' tu yuustaal u k'eexik le xóot' t'aan waxak xóot' t'aan baak uk lajun jáats t'aan yanti' noj a'almaj t'aan.

- & Ku ts'aik yéetel ku lu'usik meyaj kaaj ti' xóot' noj lu'umil yéetel u ya'alik u ya'akuntik wa u junp'ítikuntik u bóolilo'ob.
- ' Ku ya'alik, peeksik, ts'a sipit óolal yéetel u éejentik u jo'oskuba u máakilo'ob yan ti' molay xóot' noj lu'umil.
- Lela' je' u páajtal u ts'a'abal ma'alobile' kan maanak ti' noj aj ts'at'aan wa tia'al u peeksa'al u noj k'aabil noj jala'ach yéetel u aj kanan taak'iin u kuuchil bo'ol, lelo'oba' yaan u mano'ob jun toj molay.
- (Ku sásik siipilo'ob k'aaajoltaan tuméen jala'ach a'almaj t'aan te' xóot' noj lu'uma'.
-) Ku ts'aik u jeets' t'aanilo'ob tia'al molay leelo'oba' ma' tu páajtal u ts'e'elelo'ob mix k'abeet u ts'aaya'al k'aalbil tuméen jala'ach wíinikil noj xóot' lu'um u tia'al u beetaal.
- * U k'aamik u jach t'aan jala'ach wíinik, aj noj tsol xikin yéetel molay wíiniko'ob.
- + Ku ts'aik u beejil tia'al u p'atik wa ma' u méeyaj jala'ach wíinik yéetel molay wíiniko'ob, k'abeet jach nojoch u si'ipilo'ob.
- , Ku ya'alik ma'alobi' wa ma' le máako'ob ku meyaj'ob u tia'al noj tsool xikin ti' jala'ach a'almaj t'aan t'ibil óol ts'aaban tuméen jala'ach wíinik xóot' noj lu'umil, ku éejentik wa ma' u jo'ok'olo'ob, lelo'oba' ma' tu éejentaal u jo'o'k'olo'ob wa ku p'aatal ma' chuka'ano'obi'.
- Tia'al ma'alob wa ma' tio'olal u ya'abil jookchi', ku éejentiko'ob u tse'ele' meyaj ti' takjo'olo'ob kan u ya'al le jala'ach wíinika' je'ex bix ts'íibta'an te wak tu jo'k'al jáats t'aanil ti le a'almaj t'aan.
- . U ts'aik sipit óol ti' jala'ach wíinik xóot' noj lu'umil, ti aj noj tsol xikin yéetel ti' molay wíiniko'ob u tia'al u p'aatik meyaj'ob buul waak winal.
- / Ku t'aanik máaxo'ob ku páajtal le u beetik meyaj molay wíinik le k'iin ku p'aatko'ob, ku kiimil, tio'olal k'oojanil wa tio'olal si'ipil. Ku t'aanalo'ob chéen le k'iin k'abeeto'ob u tia'al u chukpajlo'ob.
- 0 ts'aik aj ts'ak'ab ti maaxo'ob jaach ma'alob u meyaj'ob ti' le noj lu'uma', xóot' noj lúumil, wa ti' tu láakal máak, yéetel ku ts'aik antaj bool kan kíimik ti tu ch'íibalo'ob wa ku yéeyko'ob jach otsilo'ob.
- 1 U ts'aabal k'ajóolbi ti' tu láakal xóot' noj kaaj u jala'ach wíinikil ts'o'ok u téeta' tuméen molay miats li'isa'an tuméen a'almaj xikin téet yaanti' xóot' noj kaaj.
- 2 U k'aaxtaj noj t'aan u tia'al ya'alik yéeyik maax ku jeelintik noj jala'ach le k'iin jook'aane' je'ex ku ye'esik, jáats t'aan ti' tu kan k'al, jo' tu kan k'al yéetel uuk tu kan k'al ti' le aj a'almaj t'aan.
- 3 Lúusáabi'.
- 4 Yuutskintik baax ma' tu beejil yaan ti' almejen ichil t'aano'ob méek' tan kaajo'ob yéetel le ku yaantal ti' aj jala'ach wíinik yéetel molay aj t'aano'ob.
- 5 U xa'ak'ta'al bix yanik, u yila'al wa tu beel yéetel u ejenta'al u ma'alobil le Tak'in ti' kaaj ti' u Xóot' Noj Lu'umil ti' junp'éeel ja'ab, yéetel le ba'ax ku ya'alik u ka'ap'éeelil Jeets' t'aan, lela' yaan u túuxtik u jeets' t'aanil Aj Jalach winik.

- 6 U xa'akta'al bix yanik, u yilik wa tu beel yéetel u beychajal u ma'alobil u jujunp'éel u tak'in le Méek' táan kaajil ti' u Xoot' Noj lu'umil ti' junp'éel ja'ab, yéetel leba'ax ku ya'alik u paachil Jeets' t'aan, lela' yaan u túuxtik ti' le Méek' táan kaajo'obo'.
- 7 U k'ajooltik baax unaj u beetik ti almejen is óol.
- 8 Ku beetik u kuuchkabil u tia'al u ya'alik wa yaan wa ma' u bóotik u si'ipil le noj póopil kaajo'ob, le k'iin ma' noj sípil yaantio'obe'.
- 9 Ku ya'alik baax unaj u beeta'al u ya'alik ichil u múuch'il tojol t'aan.
- : U tsikbalo'ob yéetel jala'ach wíinik ti' xóot' noj lu'umil, yéetel, ichil u ts'íibil t'aano'ob.
- ; Ku jóosik u ts'a t'aan u tia'al u ka' yúuchul téet, u tia'al u ka'a chukbesa'al u molay wíinikilo'ob.
- A Ku ya'alik ti aj jala'ach wíinik, je' u páajtal u konik wa u majantik ba'ax yaan ti' u lu'umil campeche, wa u mookt'aan yéetel u láak' xóot' noj lu'um wa yéetel unaj molay, yóolal ba'ax yaan yilo'ob yéetel kananba'alo'ob ti'e xóot' noj lu'uma', bey xan u ya'alik wa ma'alob wa ma' u éejentiko'ob mookt'aan.
- = Ku k'aatik ti' u noj tibil óolal noj kaaj, wa le méekt' taan mail noj lu'um ku k'askuntik u jéets' t'aanilo'ob xóot' noj lu'um wa u a'alma t'aanil México.
- > U t'aanik u nojchil máako'ob ku meyajo'ob ti' kalan ba'alo'ob yaano'ob ichil u noj kaajil Campeche' yéetel tu mek'táan kaajilo'ob.
- U tia'al u ch'a'achitiko'ob le kan u xooko'ob yéetel u paklat'antiko'ob junp'éel jéets' t'aan wa u láak' ba'alo'ob unaj yu'ubik.
- ? U ts'aik u jeets' t'aanilo'ob mek'taan kaaj yéetel bix k'abeet u meyaj jol kan yéetel junp'éel ma'alob meyaj k'abeet u beetiko'ob le mek'táan kaajo.
- @ Ku éejentik u ts'aik maajanil wa u konik u yutsilo'ob yaan ti' mek'táan kaaj;
- A U méentik le kan a'alak ti' tuméen jala'ach wíinikil jump'éel molay yéetel óoxtúul máako'ob, wa kan k'uuchuk u k'iinil u k'eexel molay aj t'aan ma' tu meenta'al, le molayo' yaan u beetik u meyaj le molay aj t'aano' k'iinil u kaaj unaj u beetal junp'éel k'iin ma' u maan ti' jo'o tu kank'al k'iin bey xan je' u páajtal u meentik molay wa le u téetil mek'táan kaaj ma' tu éejental wa ku lúusa'al u muuk' molay aj t'aan, ti' yaax ja'ab u meyajo'ob, tuméen wa ku yúuchul ichil tu ts'ok ka' ja'ab u bin u ts'o'oko' u meyaj jo'ol póop meek'táan kaaj le molay le kan a'alak ti' tuméen méek' wíinik, yaan u ts'aik junp'éel molay mek'táan kaaj yéetel óoxtúul máako'ob, maax kun kanantik u baalo'ob meek'táan kaaj tak kan ts'o'okok u k'iinil le beelankilo'. Tu láakal máak ku meyaj ti' molay yaan u yaantal maax áantik.
- B Tio'olal u k'axt'aanil ka' ti' óox múuch' molay, ku jausik u meyajil molay aj t'aan u ya'alik ts'o'ok u lu'usa'al wa ku k'e'exel u t'aanil ti' jujuntúulilo'ob, tio'olal si'ipil ts'íibta'an ti' jéets' t'aan, en cha'abak u ye'esko'ob yéetel ju'uno'ob wa t'aano'ob u tia'al yi'ila'al wa yaan wa mina'an u si'ipillo'ob.
- C Yéetel tu láakalil le kun ts'a'abil ti' tuméen u a'alma' t'aanil Campeche' yéetel unaj t'aanil Méxicoo.

KAN LAJUN PÉEST T'AAN.

MÁANTATS' MOLAY WÍINIK.

JO' LAJUN TU YÓOXK'AL JÁATS T'AAN.- Bul yaayal u je'ele' molaye' ku yokol meyaj noj molay je'e bix u meyaj molay wíiniko'ob jun tíich'e'.

WAK LAJUN TU YÓOXK'AL JÁATS T'AAN.- Lajun k'íina' u ts'o'okol u ka' jats' je'elel ti' yáayal amal ja'abo'ob ti' u meyajil junp'éel molay ti' jun tíich' múuch' meyaj molay wíiniko'ob tu'ux kun yaantal u láak' meyajilo'ob ti' molaye' ku t'aana xan aj jala'achil le xóot' noj lu'uma' bey xan u noj jala'achil a'almaj t'aan tíibil ólal u jo'ol póopil le molayo' yaan u ts'aik k'ajóotbil ti' u kaajil Campech tu láakal le meyaj u beetma' bul ja'ab ichil molay u xóot' noj lu'umil, bey xan u la'aj meyajob beeta'an tuméen jujuntúul wíiniko'ob je'ex ku ya'alik u yóox ts'íibil ti' u waxak lajun tuk'al jáats' ti' a'almaj t'aan. Amal yaan u beeta'al múumuch' meyaj a'ala'an ti' maanja'an ts'íibo'ob ku nuupkuba yéetel u láak' múuch' meyajob je'ex u yeésik le jets' t'aan ti' molay lela' yaan u chuumpajal yéetel le p'aatalo'.

UK LAJUN TU YÓOXK'AL JÁATS T'AAN.- Le u jeel le molay juntíich'o yaan u t'aanilo'ob wa ku k'abeetal je'ex ku ya'alik múuch' tojil t'aan tu molayi' u kaajil Campech.

WAXAK LAJUN TU YÓOXK'AL JÁATS T'AAN.- Tu láakal ba'ax ku páajtal u beetik juntíich' molay je'ex u láak' ku ya'alik yéetel ku ts'aik le noj a'almaj t'aan, leti'e je'elo'oba:

- ! U ts'a t'aantiko'ob molay wa ku tukliko'ob k'abeet tio'olal u yutsil u xóot' noj lu'um wa tuméen ku k'aataltio'ob tuméen aj jala'ach, u tia'al u beeta'al meyaj kex ma' tu k'iinile'. Le ts'a t'aana' yaan ya'alik ba'ax ólal yéetel ba'ax k'iin kun beetbil, le molayo' ma' tu páajtal u beetik u láak' mixba'al chéen le ku ya'alik le ts'abal t'aana'.
- " U li'isik u ju'unil ti' tu láakal le meyaj ma' pa'at u ts'o'osko'obo', tio'olal tuméen u láak' yaal meyajob ti' ken yiko'ob u ts'o'osko'obi'.
- # Éejentik ba'ax kun beetbil ti' jeets' t'aan kun e'esbilitio'ob yéetel u li'isik u ju'unil yo'olalo'ob.
- \$ U k'anko'ob u jala'ach t'aanil le molay wíiniko'ob je'ex ku ya'alik jeets' t'aan molay.
- % U ts'a'abal ti' jala'ach wíinik u k'iinil k'aabet ti' tio'olal u luk'u' ti' u meyaj, wa u jook'ol ti' xóot' noj lu'umil manja'an ti' óoxk'al k'iini'.
- & U ts'a'abal si'ipil ti' aj noj tsol xikin ti' u noj kuuchil ts'íibil ólal ken maanak ti' bolon tu k'al k'iin.
- ' Ts'aabil ti' molay wíiniko'ob ku meyajob si'ipil ti' u tia'al u p'atik u meyajob.
- (Ts'aabil ti' molay wíiniko'ob ku meyajob u sipit óol ti' yaan te' waxak lajun tu k'al ti' le jeets' t'aano'.
-) Ts'abak xulunte' ti' meyajilo'ob ti' molayo'ob yéetel sipit óol ti' leelo'oba
- * Ts'aabil wa ma' u beytal ti' aj noj tsol xikin ti' u kuuchil ts'íibil ólal ka u ts'a u yoje'elt le' jala'ach wíinik xóot' noj lu'umil, bey xan ka' u éejent u p'atik u meyajob jo'ol poopilo'ob aj tak jo'ol.
- + U ts'aabal t'aan meyajob ti' u láak' k'iinil k'abeeto'ob wa yaan noj si'ipil ken ta'akak u poolo'ob u noj jo'ol poopilo'ob ti' le lu'uma' ma' tu yúuchpajal tio'olal molay mix tu

páajtal meyaj ti' u láak' k'iino'ob, chéen le jach k'abeet u beeta'al ku ya'alik le ts'aabal t'aano'.

Tu láakal u láak' ts'aba'an ti'e a'alamaj t'aano'.

JO' LAJUN PÉETS'
PÁAJTAL AJMEYAJ

BOLON LAJUN TU YOOXKAL JÁATS T'AAN.- Ku k'uubenta'al ti' juntul wíinik ken u k'abaat u jala'achil ti u mektáan kaajil ti' u lu'umil Campech, u tia'al u páajtal u meyaj.

ÓOXK'AL JÁATS T'AAN.- U yéeya'al jala'ach wíinike', k'aabet u meenta'al ichil tu lakloón yookol ets'a'an.

JUN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- U tia'al u páajtal u k'uuchul ti' jala'ache, k'aabet:

! Campechilech, yéetel ka yanaktech tu láakal a ets'a'an.

" Síija'anech tu lu'umil Campech, yéetel wa manja'an jun ja'abil yaanaktech tu k'iin u tia'al u téetaál.

Wa ti u la'a mektaan kaajil a taalé yéetel síija'anech wey Campeche', tu tsok ti' le u ka' xeet'il u jáatsil lajun le a'almaj t'aana' unaj yaatal tech jo'op'éel ja'abil wey tu lu'umil Campech yéetel,

\$ Unaj yantal tech jo'otuka'k'áal chuka'an ja'abil tu k'iinil u yúchul yéeya'al.

KA' TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Ma'tu páajtal u beetik jala'achil wíinik;

! Tu láakal le yano'ob, wa yanja'ano'ob tu jo'olil ti' múuch' tambal k'ultaj, wa yum k'iino'ob, wa u mentmaj u yuum mia'ats.

" Le yano'ob tu jo'olil báabtabil ichil u jo' tu yooxk'al k'iino'ob ma' úuchuk yéeya'al, yéetel.

Le ku meyajo'ob, wa yano'ob tu mektáan kaajil Mexicoo wa ti' u láak' mek'taán lu'umil ichil jo' tu yooxk'al k'iino'ob ma' úuchuk yéey.

OOX TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le u jala'ach wíinik mek' táan kaajil u jop'ól u meyaj ti' u k'iinil waklajun ti' u winalil septiembree ti' u ja'ab u yeeta'ab yéetel ku xantal wakp'éel ja'ab o ts'o'kol.

Le wíinik u meentma u jala'achile', tu'ux yeéya'an ichil tu laklo'on, ti' yáax yeibil wa tika' yeibile' mix junten u páajtal u ka' beetik, mix tamuk' mix k'iinil u ka'a, mix u jeel, mix kanan meyaj ti' kúuchil.

KAN TU KAN-K'AL JÁATS T'AAN.- Wa jach u mina'amil u jala'ach mek'táan kaajile' ti' u yáax ka'ap'éel ja'abo'ob ti' u chuunik u meyaje', wa táan u meyaj le u molay kaaje' yan u meenta'al jump'éel muuch' xookil ti' yéey, tu séebanil, yéetel yan u kula'anta' u ka' óox jaats' ti' tu láakal u wíinikilo'ob yan u ts'aako'ob ti' ta'ankubail xooke' ti' u ya'abile' juntúul jala'ach mek'táan kaajil. Ti' le k'ín je'e'la' yaan u jo'osa'al u ju'níl u tia'al y yéeyal jala'ach mek' táan kaaj tu ka'atenil, ka u tso'o'kse le meyajo' k'uubenta'an tuméen le a'almaj t'aano' lela' yan u meyajta'al ichil wak p'éel winalilo'ob ma' u máan ti' lajun winalil.

Wa le molay táan u je'eledo', le múuch' táanbalilo'obo' yan u ts'ako'ob juntúul tamuk' jala'ach yéetel yan u k'áatik múuch' taambalil tí' le molay, u tia'al u ts'aak juntúul tamuk' jala'ach yéetel u jo'osik u ju'umil u yéeyal je'ebix u ya'alik a'almat'áane' wa táan u xoot'ik u meyaj tí' u jala'achile' le múuch' tambalilo' u ts'abaj t'aan tí' le molayo' ka' u muuch'uba'ob u tia'al u meyajtik je'ex bix ts'o'ok u ya'alalo'ob.

JO' TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le k'íin kan úuchuk u p'áatal x-ma' jala'ach wíinike', kan manak ka' ja'abe' yook'ol le mayajo', wa le molay t'aan tu yáax múuch' tambalilo'obo' je' u páajtal u yéeyik u jeel jala'ach wíinik kunu ts'o'oks le k'iino'ob ku binetko', wa ma tu much' kuba'ob le k'íin much' tambalilo'obe' yan u yéeyik juntúul tamuk jala'ach wíinik, le molayo' yan u ts'aba tan cha'antsil yo'olal u béeta'al jump'ée múuch' xookil yeyil yo'olal u yilik máax u jeel jala'ach wíinik, wa ka' xóot'ok u meyajé' yéetel le molay tan u yax tambalilo'obo' yan u yeeyko'ob u jeel kun tso'ok u k'íinilo'ob kía'ik a'almaj t'aan aktan tí' u yóojeta'al u xuul meyaj, wa le molay tan u je'eled le bulk'íin múuch' tambalilo'ob kun uka'a ts'aa t'aano'ob yo'olal u ejentik u xul meyaj je' bix ya'ik A'almaj t'aan.

JÁATS T'AAN UUK TU KANK'AL. Wa ku chumpajal u k'íinilo'ob tí'al u káajal u meyaj le Jalach winikil yéetel ma' tu ch'a' óoltik le meyajó', bey xan wa ma' uchuk u yéeyil yéetel u ts'aba ojeltbi tu k'íinil 16 tu winal septiembre u Jalachil u Noj Campeche', yaan u jo'olbesik le Molayo' ts'aba'an tumen u Molay u noj lu'umil Campech tí'al ka' u beet chéen junp'ít k'íin le meyajá', yaan u túuxta'al tumen le Molay winiko'ob bey a'alan tí' jáats t'aan tu kank'al yéetel jo' tu kank'al ti A'almaj t'aan.

UUK KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le k'íin mina'anchajak jala'ach wíinike' kan ma'anak ooxk'al k'iino'ob, le múuchtambalilo'ob wa u múch'mumabe' bulk'íin molay kun yeyik jala'ach wíinik yo'olu ts'o'oske' le k'iino'ob k'áabeto'.

U tia'al yéeyik u jeel k'iino'ob mina'an le jala'ach wíiniko' tak yo'olaj ooxk'al k'íin ku pa'ata'a le jala'ach wíinikil wa ma'e je' máax kun ya'al aj-jala'ach, ichil u múuch'ilo'ob u tia'al u kúuchilo'ob bix ya'aik u jaatsil waxak p'éel tsol a'almaj t'aan tí' beelakil metlan kaajil.- U jéelo' k'aabet u ts'aaba ojelb, u tia'al je' ba'ax k'abeeti'o' tí' le ka'atúul nup t'aano'ob ku páajtal yaano'ob weye'.

Wa le xuul meyaj ku sut bulk'íino' ma' chen junp'éel k'iino'ob yanu beeta'a je' bix yáanik jaatsul ts'o'ok a'alik.- Wa ka' anak u xuul meyaj aj-jala'ach máax ku yéeya'al u tia'al je'elej ma' tu páajtal u ka' yéeya'al u tia'al u láak' k'iino'ob ku yanta' aj-jala'ach wíinik, lela' ku yúuchul wa ku ts'o'oksik u ka'ap'éel ja'ab.

UAXAK TU KA'AK'AL JÁATS T'AAN.- Le máak ku ye'eybil u tia'al u jeel jala'ach wíinik bin junpulilili'e ma' tu páajtal u yéeya'al jala'achil tu ka'aten tu seplakil.

Le wíinik ku yéeya'a aj-jala'ach k'íinil u kaj, wa le u xuul meyaj ku sut bul k'íine' ma' tu páajtal u ka' yéeya'al u tia'al u láak' k'iino'ob ku xantaj u meyaj aj-jala'ach, lela' ku yúuchul, wa ku ts'o'oksik u ts'o'ok ka'ap'éel ja'ab.

BOLON TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le aj-jala'ach le kan kuulak tu noj-kúuchile', yan u ya'alik aktan tí' molay mek'táan kaajil, wa tí' bul aj-molay kan je'elek le chímpolela', kin

chimpoltik in beete yéetel in wil u béeta'al a'almaj t'aan u tia'al Estados Unidos Mexicanos, yuum páay mek' táan yéete a'almaj t'aano'ob tu'ux ku jo'lo'ob ka' meyajnak yo'ola óotsil, tu k'aaba' lu'umil otoch. U meyjil aj-jala'ach le u ts'ama le kaj ti'o', ku yílik bul k'iin u ma'alob, u ka'aj, wa tu beetik beeyo', u ch'i'i balo'ob wa mek'táan kaaj u tak jo'ote.

LAJUN TUN KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le aj-jala'ach wínik ma' tu páajtal u yooko' ti' le k-lu'umilo' x-ma'ejeni' le molayo' wa le múuch'a'ano', wa ma' ti' le bulk'iin múuch' tambalilo'ob, wa ma' tu máan ti' ooxk'al k'iino'ob ku yila'al je'ex bix ya'aik le u ka'atúulil xéet' xook ti' le jaatsil uuk tu kank'alo.

BULUK' TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le síipil óolalo'ob yéetel tsaaj-olalo'ob le páajtal meyaj:

- ! Kalanbil u yutsil le meek' taan kaajil yéetel u wínikilo'ob, ka kalanta'ko'ob ti' u xoot' olalo'ob.
- " Ku ts'aak le aj-nojtsolxikino'ob ti' le u noj kúuchil tsolxikino' yéetel ku tu'uxtik le ts'aj k'aba'obo' tia'al ka' oksaj óolta'ak. Tumen le molay a'almaj t'aan wa le aj molay ti' a'almaj t'aan wa bey u k'aatik.
- # Ts'a t'aan ti' noj kúuchil tsolxikin, ti' le má tojil meyo'ob tuméen le chan tsolxikino'ob.
- \$ K'aatbil u tse'e'el bey je'ex u chíikultik ti'olal le jaatstil wak tu jo'ok'al tia'al u molay lu'um, ti' le máakal máak ti' leti'ob aj noj tsolxikino'ob ti' le noj-kúuchil. Tsolxikin yéetel ti' le j-tsolxikino'ob ti' ya'ax kúuchil.
- % Cha'abil ti' u páajtal tsolxikin le a'antaj k'a'abéet u tia'al u seeban meyaj ti' u a'almaj meyajob.
- & Ti' ich cha'ak'abile' ts'aabil yéetel peksbil le Aj-meyajo'ob yéetel le meeyajo'ob yano'ob ichil le páajtal meeyaj.
- ' Ts'abil u ma'alob bey o'olal ti' tu láakalo'ob u nojchil meyajob ti' le lu'uma'. Ts'abi yaaj o'alal le máax bin kaxko'obe' je' bix anik ti' le a'almajt'aano'obo' wa ti' xoot' - ti'bant'aano'ob.
- (Ti'bant'antik u che' lu'usa'al tia'al u ma' loobil ti' met-lan kaaj. Je' bix u ya'alik le a'almajt'aan.
-) E'esbil tu beelil tuméen batab le kúuchil bo'ol tepal; le u ku'uchil le tak'ino'obo' ka' yaanak. U ma'alob kanaan ta'ak, ka' mo'olok yéetel ka' t'o'ol xook ma'alob je' bix ya'alik a'almaj t'aano'ob, Ka' tuuchil t'aanta'ak, ka' beeyak u ximbata'ak u naajil bo'olil ti' le xóot' lu'umil, tia'al u tojkinta'al le u k'asilo'ob yéetel ma' tojil ku ilbil wele'.
- * Ka' ts'abak ojetbí ti' u pikju'unil jala'achile' bix u meyajta'al. Te' kúuchil bo'ol tepal te' mek' táan lu'umila', je' bix u chikultik u a'almajt'aanil ts'aabaán.
- + Ma' unaj u k'eex-óolta'al yéetel muuk' óol u wínikilo'ob bey je'ex u kaajilo'ob, ku beeytal u seeblakil k'ooch óolal le bin u bey tale'.
- , Péeks-óoltik u molayil u jala'achil le molayo' yéetel chan molay, chan kaajo'ob, wa unaj yaantaj, tia'al u ma'alobil u múuch' belankil mek'taan kaajil.
- U bin ilbí mek'táan Kaajo'ob, u tia'al u k'ajolta'aj ba'ax k'aabetio'ob, u tial a páajtal u yutskinta'aj tulaakal u k'aasilo'ob yeetel u beichaajaj ba'ax k'aabetio'ob.

- . K'áatbil utsil ti' noj-molay yéetel u je'eel le Aj-molayo'ob anchaja'ano'ob tia'al u jóok'ol tu lu'umkabil manja'an ooxk'al k'iino'ob.
- / K'umbesa'al u ts'iibil múuch' túukul; ts'abil utsil u páajtal meeyaj, utsilo'ob u chikulil yet-a'almat'aano'ob; bey xan u bísbal mek'táan kaaj ti' le noj kuchilo'ob meyaj; kolnalil, yéetel konolil, ti'olal ma'alo'tal u naajalil meyaj yéetel ma'alob kuxtal mek'táankaaj.
- 0 P'aatbil bey u ya'alik molay, u ayik'alilo'ob bey u ya'alik a'almajt'aan, u tia'al le mek'táankaajil.
- 1 Ts'aabil u pa'ajtalil meyaj tia'al u ts'iibil u aj t'iib. .
- 2 E'esbil, ts'a oojelbil yéetel u meyajtal le áalmajt'aano'ob ku jo'osik le molay ti' le lu'uma', chéen junp'éel u ts'a t'aanil ku ye'esik le bolon xéet' ti' le jaatsul kan lajun tu yóoxk'al ti' le jaj áalmat'aano'.
- 3 Ts'a túunch'io'ob yéetel u jo'osa'al nu'ukulilo'ob u tia'al u ma'alob meyajta'al le jaj áalmajt'aano' yéetel u jeelob áalmajt'aano'ob.
- 4 U k'aátik ti' le molayo' u xáantal yéetel u k'amal yáax múuch'il, le ken u túukul u k'abetil utia'al u meyajta'al kaaj.
- 5 U yantal táanil ti' le múch' tambalil kun antal ti' le lu'uma', ma' bey le ku meyajtik le molayo' mix le noj kúuchil ti' páajtalil.
- 6 U k'aátik u kananta'al le múuch' páajtalilo'ob wa yan yáaltambalil wey ichile'.
- 7 U meyaj yo'olal le báatabil lu'um ts'a'an wey lu'uma' yéetel le aj-áalmajta'aano' bey xan u je'elo'ob.
- 8 U meyaj ts'áak j-meyaj wíniko'ob, u tia'al jejelas meyajilo'ob wey ichil, wa taanxel xoot' lu'umilob.
- 9 Menbil ts'iib u ja'abil meyaj jala'ach wínik, ti'olal junp'éel ma'alob túukul yéetel u belal.-Ti'le jekeb lu'umil kab, ti' le mek'taan kaaja' ti'olal u ma'alobtal; kuxtal, u tak'iinil, nonojil, ximbalmiats yéetel kolkab ti' le met'áan kaaja'.
- : Beetbil molayo'ob tia'al u belal wíniko'ob tia'al u beytal, ma'alob kuxtal.
- ; Beetbil molayo'ob tuméen, ka'atúul jala'acho'ob tia'al u yutsil mek'taan kaaj, bey tia'al u yúuchul u ma'alobil yéetel u meyajil je keb lu'umkabil, u túukulile' tia'al wíniko'ob.
- < Much' meeyabil u taak'iinil mek'táan yéetel chan mek'táan kaaj tia'al u belal óox jáats' a'almaj t'aan manja'an, yéetel anak much' u belal menbil ts'iib ti' u noj jala'achil Mexicoo.
- = Much' meeyabil u taak'iinil mek'táan yéetel chan mek'táan kaaj, tia'al u belal óox jáast a'almaj t'aan, manja'an yéetel anak much' meeyaj menbil ts'iib ti' u noj jala'achil Mexicoo.
- > Peeksbil óol taak'iin tia'al tu láakal much' wíniko'ob bey t'aanil u ts'iibil meeyaj Jala'achil, u tuukulil ti' wíniko'ob ka anak meeyaj yéetel tuukulil náajal.
- ? Ts'aabil je'ex a'almaj t'aanil sa'asbil, waj bo'ol si'ipil ts'a'an tuméen aj noj tsolxikino'ob.
- @ Ti' le mek'táan kaajil yéetel.

LAJKA'A TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- U tia'al le t'oox meyajil ti' le aj-meyaj te' lu'uma', yaan yantal u kúuchil u tia'al u ts'a óolal ti' kaaj, bey xan jejelas kúuchilo'ob ku

ye'esik le jeets' t'aano' lela' ku t'oxik meyajob'ob ti' amal tu'ul máax ku ts'aabal ti' yéetel u ye'esik u tsol t'aanil k'a'abet u tia'al u ts'aabal u wínikolo'ob tuméen aj-jala'ach.

ÓOXLAJÚN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le tumut t'aano'ob, le tsol meyajob'ob ku ya'alik le aj-jala'acho' yéetel le t'ox meyajilo'ob ku mentik le jejelas kúuchilo'ob ti' le páajtal aj-meyajob'ob lela' yan u ts'íibta'al tuméen u wínikil le kúuchil t'ox meyaj yéetel aj jala'ach; wa mina'an le tsol t'aan je'ela mina'an k'uch besajil.

KANLAJÚN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Wa ku k'astal u meyaj le áantaj ti' le jejelas kúuchilo'ob ti' ts'a meyaj ti' kaaj, yaan u meyajta'al tuméen u jeel wínik le ku ya'alik le jets' t'aano'.

JO'OLAJÚN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le jéets' t'aano' yaan u meyajtik le táan laj bejo' ti' kaaj way lu'umile aj-meyajoba'ba ku ts'aabal wa ku tselel tuméen aj-jala'achil je'ebix ye'esik jeets' t'aanil lela' yan ku t'aanilkunsik juntúul jéekeb ti' ts'a tojil, lela' keet yuuntsil yéetel juntúul aj noj tsol xiikin ti' u noj kúuchil ts'a tojil.

Unaj ti' táan laj bej u t'ul pachtik tak tu kúuchil tse'eke', tu láakal le k'aax óolal tio'olal lelo' leti' kun jo'osik u ts'a t'aanil ti' u ma'acha le men loobo'ob, u kaxta'al yéetel u ye'esaal chíkulilo'ob ti' takla'olil meyajbil le mayaktuuno'ob yéetel tu láakal tojil u tia'al k'a séeban ts'aabak le tojilo', k'aatik ka ts'aabak ya' óolal bey xan yooksikubaa ti' tu láakal ba'alo'ob ku ya'alik le a'almajt'aano'.

WAK LAJÚN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le jéekeb ti' ts'a tojil leti' u tsol xiikin ti' le aj-jala'acho', yan yóoksikubaa ichil le k'eech túukulo'ob yaantal ichil ka'ap'éel wa u ya'abil xoot' méek'táan lu'umo' wa ichil lelo'oba. Ichil le ba'alob tu'ux le lu'umo' yaan ba'a yiile, yéetel tu'ux yan yóoksikubaa le táan laj bej, le jéekebo' ku meyajtik tu juun wa yéetel u aj-meyajob'ob. je'e bix leti' wa u aj meyajob'obe' letio'obe' u jo'olilo'ob, ti' k'eex óol, wéet'il wa meen óolal ti' le a'almajt'aano', le tu'ux kun yoksikubaa ti' u meyajilo'ob.

WAK' LAJÚN PÉETS U PÁAJTAL TAK POOL

UUK'LAJÚN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Ku ts'abal u beet ti' u paajtal aj tak jo'ol ti' mek taan lu'umil wa ti' u kúuchil noj ka'anal ti' u tojil yéetel ti' u kúuchil yáax, xoot' ta'an, aj-mejen ye'eyo'ob, yéetel tsol t'aano' le u ts'abal meyjil yéetel u meyjil ti' le u kúuchil le pa'ajtal aj mek jo'ol kun éejenta'al je'ebix u ya'alik jéets' t'aan lu'um, ti' le u páajtal aj tak jo'ol ti' mek'táan lu'um ti' a'albi yéey ti' mek'táan lu'um yéetel u láak' jéets' t'aan ku k'a'abetal, ti' u k'aan óolal je'e bix ya'alik a'almaj t'aan.

Le u aj noj tsol xiikin ti' kúuchil noj ka'anal, u yáax ajch'óoch'be, mejeen yéeyo'ob yéetel tsol t'aano'ob, ye'e bix le u áantaj tumut t'aan yan u naja'tik yéetel u éejentik lela', yo'olal u meyaj, le ma' tu páajtal u junp'ít le k'iin ku xáantal u meyajje'.

Le u tsak' abo'ob u tia'al le aj-noj tsol xiikinno'obo' yéetel le ach'och' bejo'obo' k'a'abet u beetal ichil le máako'ob meyajnaja'ano'ob yéetel ma'alob meyaj yéetel noj chik ti' u belankil tojil u naajalmaj yo'olal u ma'alob meyaj, ti' u láak' meyajob'ob xoot' t'aan.

WAXAK LAJÚN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- U nojoch kúuchil tse'ek u tia'al mayaktun Campeche, ku je'et'sel ichil tu láakal wíinik yano'obe', bey xan ichil nukuch naaj tu'ux ku múuch'kuba'ob, ichil le kúuchil tse'eka' ku yaantal tu láaklo'ob le aj noj tsol xiikino'ob u nojchilo'ob yéetel ku yáantajo'ob ɛ kun ts'abilo'ob je'ex ken ya'ale le páajtal aj tak jo'ol wey Campeche'.

Le kan ts'ank'aaba' ti' le aj-noj tsol xiikino'ob, leti'e jaláach wíinik ken u beet yéetel u jets' óolal molay wíinik.

Aj-noj tsol xiikino'ob ku xáantalo'ob tu meyajo'ob wak ja'ab, ɛ ken máanak lela' wa ku ka' ts'aabal u kan ts'an k'aaba', ma' tu lu'sa'alo'ob tu meyaj, ku lu'usa'alo'ob wa ma tu beetko'ob u k'uuben le nojchilo'ob beyxan wa ku beetko'ob ba'alo'ob su'utsil akta'an le ts'iita'an ichil jáats t'aan wak tu jo'ok'al, wa le ken ya'al jaláach wíinik.

BOLÓN LAJÚN TU KANK'AL JÁATS T'AAN.- Utia'al aj noj tsol xikin. Ti' u kúuchil nojoch ti' tojil u méek' táan kaaj, k'a'abet;

- ! Kajnalech Mexicoo, ti' tu láakal u jet'sel almejen yéetel u ma'jolkán; jo'o tu kank'al.
- " Minan ma'tech u man tech jo'o tu kank'al jaab, mix ma chukaan jo'o lajún tuk'ak'al jaab, u k'iini' u ka' ts'a kabail.
- # Ka anaktech u k'iinil a kan ts'a kabail u yúuchbenil jo'o jaab, u jo'ol kaba aj kanbajan ti' a k'al pach ti' ets'aan, tsaban yola le jo'ol po'op wa molay ts'abaan tu jach tojil;
- \$ Ka'anaktech tumut yéetel mix junten a bo'ol k'eban ta wíinikal k'alanech yo'olal ti' manal jun ja'ab; yo'olal okole', tabsaj, tuus, menlob, alab óolal wa u láak' u jach tu jaajil ti' tu pektsil ak taan kaaj, je'ebalak je' k'aas u beetmajo'ob ma' tu páajtal u beetik le meyaja'; yéetel kajan ti' mék'táan kaaj ti' tu tsok jo'op'éel ja'ab.
- % Kaján ti' mek táan kaaj ti' tu tsok' jo'o p'eel jaab.

KANK'AL JÁATS T'AAN.- Le juntúul aj noj tsol xiikin ti' nojoch kúuchil tse'ek ti' u mayaktún, le kan okok tu meyaj, yan u chimpoltik aktáan ti' molay mék'táan kaaj, le kan jéelek le lo'oba' akta'an molay wíinik, bey ku ya'ala':

Noj poo.- Ka chimpoltik waa a beet yéetel a'alab otsil akta'an kaaj, le u meyyi' aj noj tsol xiikin ti' u nojoch kúuchil tséek ti' mayaktun wey méek taan kaaj le ku tsa'abatech, a kanante' yéetel a wil u kanantáa a'almaj t'aan u tia'al E.U.M., utia'al meek' t'aan kaaj yéetel tu láakal jéets' t'aano'ob ts'iibta'an ichil, yéetel a kanantik u tojil meyaj.

U noj tsol xiikin; "kin chimpoltik".

Noj póop: "Wa ma' tu beychaja' bix ka walik, le noj lu'umil wa mek'táan kaaj ken u yáatech".

Le aj ch'och bejo'ob ku bisko'ob je'ets t'aan chimpolta'an akta'an ti' u nojchilo'ob.

JUN' TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Le u oksa óoltik ti' le tsa ka'abo' u tia'al aj noj tsol xiikin ti' u kúuchil k'aanal ti' tojil le aj jala'ach wíinik ken u beeto' yéetel molay ku ejente wa ma'e le bulk'iin molay wíiniko'.

Le u tia'al le yaax a ch'o'och beobo le u múuch' kúuchil ken u beete.

KA' TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Le síipi' óolal ti' le aj-noj tsol xiikin, kaa ma tu maan ti' junp'éeel winale, le ti' le ka'anal kúuchil ken u tsa, wa ku maan ti' le l'iino'obo' le molay ku u tsaak wa ma'e leti'e bulk'iin molay wíiniko'.

KA' TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN (!).- Le noj naaj belankil ti' le u ka'anal kúuchil ti' tojil ti' mek'táan kaaj, xma k'aasil ti' ku ya'alik le tsol jeets t'aan ti' u páajtal aj tak-jo'ol ti' mék'táan lu'um yéetel tu láak' u múuch tojil t'aan jeets', t'aan pets', ti' u noj jala'ach ti' mek'táan kaaj yéetel bulkíin tsol páajtal aj tak jo'ol ti' mek'táan kaaj ti' u núukul yéey, ti' u belil u núukul meyaje yaan u menchaja wey tu yaax molay wa ku maan tu molay, je bix ya'alik aj a' almaj t'aan yéetel jéets' táan yéey yo'olal u chich óolil ti' u yéey meyaj, ken u ts'a'ob u k'ajol junp'éeel meyaj je bix je'ela', ku páajtal ya'alik ku éets'tal bey noj naaj yéey yo'olal meyaj bey noj naaj yéey séeban, tu láakal k'iino'ob ku xáantal u yúuchul u meyajil yéey yéetel u ts'o'okol u ma'alobil ti' yéeyob, ti' u chan tumut táan, je' u páajtal u ya'akunsik u yookol wa ka paatak u laj k'ajolte tu láakal le u meyjilo, le much'talolo'ob u tia'al nuk t'aano'obe' je u páajtal u yoko' je maxake' wa cheen leti'o, je bix u ya'alik jéets t'aan ku meyajtalo', yéetel yaan yaantal u kuchkabilo'ob yéetel u belankilo'ob ti' u meyajo'ob.

Le noj belankil ti' u kuuchil ka'anal ti' mek'táan kaaj ken u li'ise' yéetel óoxtúul aj noj tsol xiikin, yéeya'an tuméen u kan jats'il ti' óoxjatsil molay mek'táan kaaj, ti' le ken u k'úubeent tu láak' li'ib óol tu kaanal kúuchil ts'ee' tu jil, kun páajtal u ka'a ts'elo'obe', wa ka u ya'al u múuch' molayilo'ob ken u ch'aa u wíinikil xmapeksbil, le yéey jéest' t'aano' ken u ya'ale' bix kun yéeybi', ken u beet u jo'ol po'opil noj naaje' aj noj tsol xiikin ken u ya'alo'ob ichilo'ob yaan u xáantal ti' u meyajilo'ob chéen óox ja'ab, le noj tsol xikino'ob ti' noy naaj belankil, yaan xan u chukbesko'ob le u tia'al le aj noj tsol xikin ti' u ka'anal kúuchil tséek ti' u tojil.

Le noj naaj ti' u kúuchil ka'anal tojil ti' mek'táan kaaj, ku k'expajal ti' noj naaj yéey, chéen leti' ku páajtal u jeelbesik ma'alob, je' bix ku ya'alik le a'almajt'aan yéetel jéets' t'aano'ob, yo'olal.

! Chéen ti' leti' le batelo'obo' ku yaantal ti' u yéeyil ti' aj jala'ach wíinik mek'táan kaaj.

" U chuk xookil u tia'al u yéeyal aj jala'ach wíinik ts'a ma'alob ojetbil le yéeyo' yéetel u tia'al aj jala'ach wíinik yéeyan ti' le kaxan jala'achil unaj ti' u ya'abil le jook chi', ken u ts'a le u xoot' ts'íib. Wa ken anak u ba'atelil ti' yéey xook táanile' yaan u chich óoltik lela'.

Tu ka'atenil, láakal le chinpolilo'ob ku yaantal yo'olal le yéeyo' ken ya'al le u yéey aj kúuch kab.

\$ Chéen ti' leti', le u ba'atelil meyajo'ob ichil le u kúuchilo'ob ch'och' bej yéeyo'ob yéetel u meyajilo'ob.

% Chéen ti' leti', le u ba'atelil meyaj ichil le u kúuchil múuch' molay yéey yéetel u meyajilo'ob.

& Chéen ti' leti', le ba'atelo'ob yéetel le síipit óolal u tia'al le yéey aj ch'och' óolal, ku ts'aabal ojetbil junpuli' ti' múuch'ilo'ob ka'anal kúuchil tseek to'olal ya'alik máax ken u jelinto'ob.

' Chéen ti' leti', le k'aants'a k'aaba', le patbeel jel yéetel u pa'at meyaj ti' tu láak' u meyajilo'ob ti' le noj naaj yéetel ti' ichil u ch'och' bej yéey, yéetel.

(Le u láak' ku ya'alik jeets' t'aan, le aj noj tsol xikin yéetel áantaj meyaj tumut t'aan ma tu paajtal u sa'asal u si'ipil mix u ma' óota'al, ti' le u k'aóilil le u meyajil le yéeyo'.

KA' TU JO'OK'AL KA'A JÁAT' T'AAN (").- U kúuchil tojil téet u molay kambanaja'an ti' tu láakal téet, ichile' ku yaantal óoxtuúl aj ch'och' bej ku téeto'ob, juntúul áantaj ts'íib yéetel tojil tuukul wíiniko'ob, bey xan belankil wíinik ku k'a'abeta'al u tia'al u meyajta'al.

Le jaip'éel kúuchil aj ch'och' bej, tu'ux ku ts'aabil, bey je'ex u tojil meyaj ken u beet tuméen jéets' t'aan.

Chéen ba'axe le jáats k'iin ku máan tu yúuchul téet tak ken ts'o'okok yoojelta'al jaip'éel téet, u meyajto'obe' tu láakal ba'alob ku yúuchul ti' téet, bey xan le aj ch'och' bej téeto' yaan u meyajto'ob.

Jujuntúul ichil tu láakal ba'ax kun beetbil bey xan yaan u yáantajo'ob ti' ba'ax kun a'albi' tuméen molay jéets' t'aan ti' aj tak jo'ol ichil mék'táan kaaj, yéetel u éejento'ob kun a'albil tuméen u kúuchil tse'ek, ma k'aas ku k'aato'ob ba'alob ti' téet ma u tia'al u nu'ukil téet.

Ku ts'aaba le aj ch'och' bej téet bey je'ex ti' aj noj tsol xikin u tia'al noj naaj belankil ti' u nojoch kúuchil tse'ek mayanyuk ti' mék'táan kaaj.

yaan u chukbesik ba'ax kun a'albil tuméen jéets' t'aan, lela' ma' tu junp'iitaj ti' le ts'aanti' aj ch'och' bej yaano'ob akta'an, ku xantalo'ob wak' ja'ab, le ken ts'o'okok wa ku beichajati'o'obe' le kan u much'ubao'ob le wíiniko'ob te' molay mék'táan kaaj, ku p'aatalo'ob ma' tu lu'ubsbilo'ob. U bo'ol ken u k'aamej aj ch'och' bej téet yéetel ma'axo'ob a'anko'ob, ma' tu p'i'tati' le ku ts'aaba ti' le aj ch'och' bej yaano'ob akta'an.

U meyajto'ob le aj ch'och' bej téet u kaxko'ob chich óolol le ba'axo'oba'.

! Le ba'atelo'ob ku yaantal le kan úuchuk téet molay wíinik ti' le kaajo', jo'ol po'op yano'ob te molayo' aj t'aan yéetel popol naaj.

" Le ba'atelo'ob ku yaantal yo'olal le meyajto'ob ma' ma'alob beeta'an tuméen molay wíinik ti' mék'táan kaaj.

U ba'atelil ba'ax tu beeto'ob yéetel bix tu betilo'ob le jo'ol po'op téet mék'táan kaaj yéetel mék'táan lu'um, tia'al u ts'o'okol u yéetel u xooko le téet menta'abo'obi', bey xan ku kaxko'ob chich óolil ti' le ba'atelo'ob ku yaantal yuuchul téet yo'olal ma' u k'askuntik tu ts'o'ok. Lela' ku méenta'al wa le ba'atelilo'ob ku ts'íibtal ti' ju'un, yéetel wa yan jéets' t'aan ka u yaante', ku beeta'al wa ma' máanak le k'iino'ob ts'aano'ob tuméen molay bey xan ma' meentik chinjo'oltik le wíinik téeta'abo'.

\$ U ba'atelil ba'ax tu beeto'ob yéetel bix tu beetilo'obe' ba'alo'ob ku k'askunko'ob u jéets' almejen téet ti' le wíiniko'ob ku téeta'al, yéetel la pa'ataj ya antalo'ob ichil almejen ti' mék'táan kaaj, je'ex ts'íibta'anik ti' jéest' t'aan.

% Le aj ch'och' bej yéetel u áantaj wíiniko'ob ma' tu páajtal u ya'alik ma' u k'ajolmo'ob ba'alob ku yuuchul ichil téet.

ÓOX TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Le aj noj tsol xikino'ob ti' le ka'anal kúuchil tse'ek ti' tojil, le yáax aj ch'och' bej yéeyilo'ob, mejenilo'ob bey xan le áantajo'ob ma' tu beytal tio'olal mix ba'al u k'amiko'ob u jeel meyajto'ob ti' le noj lu'um, xoot' luúm yéetel le molayilo'ob ti' u jats múuch'il wa ma', ti' taanxelilo'ob tio'olal u k'amiko'ob bo'olil, chéen je'el u beytal u k'amiko'ob jaatsil ka'ansaj yéetel meyaj ti' kaaj. U k'exbesa'al u meyajta'al le ts'a t'aano'ob ku tse'elel ti' le meyajilo'obo' le tsol xikin, aj ch'och' bej wa áantaj.

Le máako'ob máanjano'ob ti' le aj noj tsol xikino' ti' le ka'anal kúuchil ti' tojil, yáax aj ch'och' bej, yéeyilo'ob, wa mejenilo'ob, yaan u maan ka'ap'éel ja'abo'ob u p'ato'ob le meyajo'ob ka u meent u aj ts'uul, aj k'al pach wa báatabo' ti jejelas nu'ukbesajil, ti' u k'ajóolalil ka'achi', tu taan ti' páajtal tak jo'ol ti' le lu'uma'.

KAN TU JO' K'AL JÁATS T'AAN.- Le jaach yáax aj ch'och' bej, k'abeet ti' leti'ob;

! Kaajnal ti' Mexikoo, anak u paajtalil ti' almejen wíinikil yéetel ma' jolkan.

" Anak ti' ju'umil xook "ak'alpach" ts'a'an tuméen jala'acho'ob wa múuch' tambal ts'a'an u paajtal ti', yéetel.

Ka' anak ma'alob kuxtal tu taan kaaj.

Bin yanak tu kúuchil wak' ja'abo'ob, le kan xu'uluke', wa ku ka téeta'ale', ti' bin p'a'atko'obi'.

Chéen je' u paajtal u lúusa'ale' tu kúuchile', le ken p'aatak ma' tu meyaj, jach ma'alob wa ku che' tusik ma'alob kuxtal, je bix ya'alik u jatsil wak' ti' tu jo'ok'al wa ka' mayaktunta'ak tu yutsil.

JO' TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Le chan ch'och' bejo'obo', k'abeet kaajnalob ti' mexikoo, anak u pajtalil ti' ma' jolkan yéetel almejen wíinikil, anak ma'alob kuxtal tu taan kaaj yéetel ka' anak ju'umil xook a k'alpach ts'a'an tuméen jala'acho'ob wa múuch'tambal ts'a'an u pajtal ti', yéetel ku xa'antal tu kúuchil le ken ya'al le' a'almat t'aan. Le chan ch'och' bejo'ob yéetel u áantaj meyajo'ob ku p'atalo'ob ma' utsil tu jatsil óoxtu jo'ok'al.

WAK LAJÚN TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Aj jala'achil je'e u beytal u k'a'atik ti' le molay ti' mek'táan kaajo' ti' le molay wíinikil u tse'el le tu yo'olal le u k'aas meyajil ti' u k'ooch óol, wa u ma' ba'alkuntik le ma'alob bayli miats tuméen je'e máakalmáak ti' le aj noj tsol xikin ti' u ka'anal kúuchil tse'ek ti' tojil, bey xan aj ch'och' bejo'ob ti' yáax kúuchil.

Wa le molay ti' mek'táan kaaj, wa taan u je'elelo'ob lelo'oba' le molay wíiniko'ob ku tsolnúukbesiko'ob yéetel u ya'abil jook' chi'e' u chuukanil le k'atchi'o le meyaj taaka'an u jo'olo' yaan u tse'ele u meyajil, kex ichil u ma'alob núukulil oola'an ka'achi, u ts'o'okole' ku ts'aabal u jeel.

U jala'achil mek'táan kaaje', ma' u k'aat ti' le molayo' ka u tse'el wa máax ti' le aj meyajo'ob tak jo'olele' ti' jun páayile', yaan u yúbik u t'aan, tio'olal u páajtal u ma'alob k'aj óoltik u núukulil le u k'aat chi'o. Yaan xan u yu'ubal tuméen molay wa molay wíinikil.

ÚUK TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Ku meentik u noj po'op u nojoch kúuchil tse'ek tia'al maxak tun, leti' aj noj tsol xikin ku ts'aabal jaab pach jaab tuméen u kúuchil tse'ek; le k'iin mina'ane' ku je'e linta'al yo'olal aj noj tsol xikin ts'aan tuméen múuch' molay wíiniko'ob.

Le u muuch'kuba' ku yúuchul te nojoch kúuchil tse'ek u tia'al mayaktuntik mek'táan kaaj jo'o k'iinilo'ob u tia'al u yuuchul téet, ku bin akta'an molay tu'ux ku múuch'kuba' noj po'op yéetel u ts'íbil tu'ux ku ya'ale uchil ti', tu láakal u meyaj belankil mayaktun mek'táan kaaj.

JÁATS T'AAN WAXAK TU JO'OK'AL. U meyajil u kúuchil tse'ek

! Lu'usa'an

" Lu'usa'an
 # Muuch' tsikbal ichil le u kúuchil tse'ek tu Xoot' Noj lu'umil, bey xan tuláakal le ba'ate'il yéetel uláak' ba'alo'ob ku ya'alik le A'almaj t'aano'
 \$ K'áabet u k'áolta'al yéetel u jóok'ol ma'alob le ba'ate'il wa ku chikpajal ichil:

- a). Xóot' noj lu'umil yéetel u Méek' táan kaaj
- b). Ichil Méek' táan kaajo'
- c). Junp'éeel Méek' táan kaaj yéetel u xóot' Méek' táan kaaj
- d) Ichil u xóot' Méek' táan kaajo'
- e) Ichil Aj Jala'ach wíinik yéetel Aj A'almaj t'aan
- f). Junjup'éeel ti' le yáaxo'ob yéetel junp'éeel Méek' táan kaajil
- g) Kap'éeel Xóot' Noj Lu'umil
- h) Kap'éeel Méek' táan kaaj
- i) Junp'éeel Xóot' Noj lu'umil yéetel junp'éeel Méek' táan kaaj

U meyajil u ti'al u jets'kunsa'aj u ba'ate'ili' ts'ibta'an ichilo'ob ti' u Múuch' Tojil T'aan. Le nojoch bo'ol síip'ilo' ku ya'alik le Kúuchil tse'eke' ma' tu páajtal u jeelbe'esa'aj.

% U lu'usa'al le Aj P'iis óolo'ob yo'olal ba'ax tu beeto'ob, bey xan le Aj P'iis óolo'ob yaan táanilo'ob yéetel le yaan kaabalo'ob bey xan le yano'ob ti' ichil le yáax Ch'óoch' bej.

& A'albi máax kun u beet u Aj P'iis óolo'ob yéetel u jáantajilo'ob ti'al u kúuchil Ch'óoch' bej.

' U ts'a'abaj sipit óolal ti' j-P'iis óolo'ob ku meyajob tu'ux ku yáax oksa'al ts'íbo'ob, ti'

kaabal Aj.P'is óolo'ob yéetel ti' jáantajilo'ob u kúuchil ch'óoch' bej tu'ux ku yáax oksa'al ts'íbo'ob yéetel kaabal kúuchil ch'óoch' bej.

(A'albi máax kun p'áatal yéetel máax kun k'e'exel ti' u kúuchil Noj Jalach A'almaj T'aan, bey xan yaan u k'aamal u ju'unil tu'ux ku p'áatik le meyajob'.

) U k'éexel u áantajilo'ob u kúuchil ch'óoch' bej tu'ux ku yáax oksa'al ts'íib yéetel u kaabal kúuchil ch'óoch' bej.

* K'áabet u beta'al túumben noj kúuchil ch'óoch' bejo'ob

UUK' LAJUN PÉETS' T'AAN.

"U MA'ALOB YUTSIL U MEYAJBIL MEK'TÁAN KAAJ"

BOLON TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Tia'al u jach ma'alob yutsilo'ob ku ya'alik le jatsila', ki'óolal u aj meyaj kaaj u et múuch' tambal u pajtal a'amaj taan yéetel aj tak jo'ol ti mek'táan kaaj, u aj meyajob ti' molay yéetel méek' táan lu'um ti' meyajil kaaj u múuch' tambalilo'ob ti' molay, chan molay téet bey mejen kaajo'ob u múuch' tambal u molay yéetel ti' mek'táan kaaj, wa tu láakal wíinik, ku meyajtik, k'uben meyaj wa je' ba'axake', bey je'ex yéeybile' wa ts'abil ti' mek'táan kaajil yéetel chan mek'táan kaajilo'ob, wa je'ebaxak taan xelil mek'táan kaajilo'ob. Le aj meyaj kaajo'o ku k'ooch' óoltik u meyajilo'ob wa ba'ax ku beetko'ob ma' ojelbil ka'alikil meyajob.

LAJUN TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- U k'iinil u k'uben meyaj u jala'achil mek'táan kaajil. Chéen je'e pajtal u ta'akal u poole' tio'lal k'eex óol ti' ek noj lu'um, si'ipiltik jaj a'almaj táan yéetel a'amaj táan bey xan u éetlan t'aano'b; k'uuxil ti' cha'abil téet, ma' patal túukul, ma' patal u meyajbil taak'in yéetel u ayik'alil mo'ol tepalo'ob je'ex mek'táan kaajo'ob.

BULUK' TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Tia'al u beeta'al chin jo'oltik molay wíiniko'ob, u aj noj tsol xikin nojoch kúuchil tseek', yano'ob téet bey xan le yano'ob tu ts'o'ok, antaj meyaj'ob wíiniko'ob u kúuchil belankil, jekeb tojil, tsol xikin noj po'op yéetel tsol xikin téet ti u nojoch kúuchil téet ti' mek'táan kaaj. Jo'ol po'op, bel naal yéetel aj báatab taak'in molay aj t'aan, popol naaj, yéetel u nojchil chan kaaj. Tia'al bóotik u si'ipil yaanjiltio'ob tiano'ob tu meyaj'ob, k'abeet u múuch'kuba, olay wíinik tia'al u yáalko'ob wa yaan u chinjoolta'ab le máak k'eechmeya' naajil. Wa molay wíinik ku yaako'ob ma', tu pajtalo'ob tia'al le kan ts'o'ok u k'iinilo'ob meyaj ts'a'an wa ya'aliko'ob yaan u chin jo'oltal, ku lu'usa'al aktan u meyaj tu p'ata tu ka'a chan k'uuchil tse'ek.

LAJK'A TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- U meyajta'al yéetel tu jáajil u k'abeet le tsol nukbesaj tu'ux ku ta'alo'ob meyajta'al je'e bix u ya'alik u jéets' t'aanil ti' le núukula'.

Wa yaan u ma' úuyaj t'aanile' ti noj a'almaj t'aano' wa jéets' t'aano'ob, wa ku yóoskuba'ob ti' junp'éel wa ya'abil k'áatbesa'al ti' u ka'ap'éelil, yaan ti' le u ch'abil t'aanilo'ob u táabal lelo' tuméen le jéets' t'aan ti' mek'táan kaaj.

ÓOX LAJUN TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Wa le u tsol nu'ukbesajo'ob xma si'ipile', le aj meyaj kaajo' bayli' u meyaj, wa yaan u bool k'eeban, ku pa'atal junpuli' xma' meyaj yéetel ku ts'aaba ti' u ch'aba u chan kúuchil tse'ek'.

KAN LAJUN TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Le tsol núukbesajo'ob yéetel le ts'a t'aanilo'ob ku jo'osik molayo', bey kúuchil tse'ek' xóot' óolal wa kúuchil ma' xóotil óote' leelo'oba' mix máak ku ka' t'aanik.

JO' LAJÚN TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Wa le u aj meyaj kaaj le ku ya'alik le u jaatsilo'ob bolón tu jo'ok'al yéetel lajún tu jo'ok'al k'uchuk u takjo'ol yo'olal yan u si'ipil le ti' meyaj u beetmo'o wa ti' le ku beetko'ob, yaan uuk' taj je bix ya'alik le péets'.

WAK' LAJUN TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Ku tsaabal ts'a k'ooch tuméen kux óol aj mejenil ti' meyjil kaajo'ob, wa ku p'atko'ob, wa ku tu'ubul ba'ax unaj u beetiko'ob yéetel wa lela' ku taal u beet k'aas ti' tu láakal kaajo'ob tu'ux ts'a'ano'ob.

Le k'ubeno'ob ti' chéen si'ipilo'ob tu yo'olal je'e makalmáake' aj meyaj kaajo'obo' yaan u t'uulpaachil yéetel tsak óoch ichil u a'almaj t'aan tak jo'ol.

Yaan u ts'aabal le tsak ooch ti' aj meyaj kaajo'ob tio'olal le beyjil, ku a'alab óolal u tojil yéetel ma'alob meyaj, ti' tu láakal meyaj k'uubenta'an ti' le chík óol.

UUK' LAJUN TU JO'OK'AL JÁATS' T'AAN.- U eets' t'aanil bin u beet utsil yéetel u nu'ukulil u tia'al chich, ya óolta'ak tuméen ayik'al chaj ma' utsil; le meeyaj tu kúuchil, wa laile' tu yo'olale', ti' leti' wa tu láak' wíinik tu ya'alikubal u yuumil ti' le'eti'o'ob, wa u ma'lobil ma' tu páajtal ye'esik.

WAXAK LAJÚN TU JO'OK'AL JAATS' T'AAN.- Le jéest t'aan ti' k'och óol belankil u ti'a aj meyaj kaajo'ob. Ku ts'aak u kuuch óol ti'a lu kanantik u tojil, alab otsil, yéetel u jach ma'alobi ti' tu láaka meyaj k'ubenta'antí', le chik óol ku ts'aabí yo'ola' k'ech meyaj ku béetik. Le chik óolo'ob, bey xan le kia'lik jéests t'aan. Ku tseelbi wa ku lu'usa'al, bey xan le chik óolo' u pátalú bóotik chen ba'axe yan u keeta' yéete le ba'alo tu ch'a'ama' tu páajta u ya'ata ti' óox páak je'ex tu ch'a'a.

BOLÓN LAJÚN TU JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- U yuuchul p'iis óol almejen chéen je'e u pajtal u beeta'al ti' aj meyaj kaaj, taan u meyaj tu kúuchil wa ichil jun ja'ab kan ts'o'okok.

Le bo'ol si'ipilo'ob unaj u ts'a'abal ti' u xóot' k'iinil ma' ya'ab ti' ja'ab le kan chumpajak u yuchul.

U k'och óolil ti' si'ipil beeta'an tu k'iinil ti' je'emaxak aj meyaj kaaj, unaj chich k'aata'al.

Je'ex ts'a'an u k'iinil ts'íibta'an ti' le jets' t'aan si'ipil, mix bik'in ma' u p'iit óox ja'ab.

U t'aanilo'ob ts'íibta'an ku sa'atal ka'likil le aj meyaj kaaj tu meyajtik k'uben meyaj'ob le u ya'alik ti' le jatsila'.

Le jets' t'aan ku tuch'u'utik ba'alo'ob ts'íibt'aanta'an ti' le, k'och' óol meyaj, ku ch'a'atukulta'al u yutsil yéetel u yich u meyaj yéetel ma' meenbil, wa jach ts'e'ets'eke', u k'iinilo'ob ts'íibta'an ma' u p'iit óox ja'abil.

JO'OK'AL JÁATS T'AAN.- Ti' takjo'olil ma' jolka'an ka' ts'aabak ti' maakalmáak aj meyaj kaaje', ma' tu k'a'abetkuunta'al tsol nu'ukbesaj.

JUN TU WAK' K'AL JÁATS T'AAN.- Je'e máakalmáak aj kaajnale' yaanal u tojil k'och óolal yéetel u nu'ukbesajilo'ob ti' et k'aal chíikbesajilo'ob je'e u paajtal u beetik takjo'olil ti' le molay tio'olal u saajil ti' le ku ya'alik le péetsa'

ÓOXLAJUN PEETS' U MÉEK' TÁAN KAAJ TU XÓOT' NOJ LU'UMIL

JAATS' T'AAN.- Le méek' táan kaajo'ob tu Xóot' Noj lu'umilo' tu juuno'ob ku meyaj'ob yéetel yaan u jo'olbesko'ob le Jeets' t'aan ts'íibta'an yo'olal:

! Le Méek' táan kaajo'obo ku jo'olbe'esalo'ob tumen junp'éel Molay Aj T'aan, yéeya'an tumen tuláakal ch'ilankabilo'ob.

" U Noj kaajil Campech yéetel Carmen jach ya'abo'ob u Noj Jo'ol Poopil tumen ya'ab xan u ch'ilankabilo'ob. U Molay Aj T'aan ti'ano'ob juntúul Jo'ol Pop, úuktúul Bel nal yéetel ka'atúul máas éjentik wa ma' u xu'upul u taak'in kaaj, lelo'oba' ts'abano'ob tumen u maas ya'abil le kaajo', yéetel ka'túul Bel nal yéetel juntúul Máax éjentik wa ma' u xu'upul u taak'in kaaj tsaba'an yo'olal meyi ich kaaj. Le uláak' Molay Aj T'aan yaano'ob ku meyaj yéetel juntúul Jo'ol Pop, jo'péel Bel naal, juntúul Máax éjentik wa ma' u xu'upul u Taak'in kaaj, yéetel óoxtúul Bel naal yéetel juntúul Máax éjentik wa

ma' u xu'upul u taak'in kaaj. Ti'al u ya'alal máax kun u beet u Bel nal yéetel Máax éjentik wa ma' u xu'upul taak'in kaaj yaan u yila'al le Jeets' t'aano', chéen bale' le Múuch' Almejen winik k'áabeet u k'aamik kanp'eel u cientoi ti' le Jo'ok' chi' beta'ab tu Méek' táan kaaj.

U kuchkabalob'ob le Méek' táan kaajo'obo' k'áabet u beeta'al xexeta'al lu'umo'ob u k'aabao'ob ti' mejen táan lu'umo'ob lela' u páajtalil ti'al u beta'ale' ti' Aj a'almaj t'aan yéetel u Molay Aj t'aan.

\$ Le mejen Táan lu'umo'ob ku yila'al u meyajo'ob tumen junp'éeel Molay u áantajil Molay Aj T'aan, u k'aabae' Molay Méek' táan kaaj, lela' k'áabet u ts'abal tumen u ch'ilankabilob'ob, le múul meyajo' yéetel juntúul Jo'ol Pop, óoxtúul Bel nal yéetel juntúul Máax éjentik wa ma' u xu'upul taak'in kaaj ts'abano'ob tumen u maas ya'abil le kaajo', yéetel juntúul Bel nal yo'olal meyji ich kaaj beey a'ala'an ti' A'almaj t'aan, chéen bale' le Múuch' Almejen winik k'áabeet u k'aamik kanp'eel u cientoi ti' le Jo'ok' chi' beta'ab tu mejen Táan lu'umo'ob.

— Le mejen táan lu'umo'obo' ku jo'olbesik juntúul máak, u áantajil Molay Aj T'aan u k'aabae' u Yuumtsil kaaj, u yéeyta'ale' ku yúuchul je'bix ku ya'alik le a'almaj t'aano', lela' k'áabeet u beetik le Molay Aj T'aan ichil Lajun tuka'ak'al k'ino'ob ti'al u ts'aba'al ich kaaj yéetel ka ch'abak xan u jaajil u t'aan.

Ti' le meyajil Jo'ol Pop, Bel nal, le máax éjentik wa ma' u xu'upul u taak'in kaaj yéetel u Yuumtsil kaaj ku xantalo'ob óoxp'éeel ja'ab.

ÓOX TU WAK K'A'AL JÁATS T'AAN.- Tia'al u téeta'al u wíiniki' mék'táan kaaj, bey xan u tia'al nojoch chan kaaj k'aabeet:

! Si'ijnal ichil u noj lu'umil Méxicoo, yéetel kajakba' ichil méek' táan u lu'umil Campech.

" K'aabet ma' yaanak u si'ipil.

Ka yaanakti' juntuk'al ja'ab, le k'iin kan úuchuk téet.

\$ Yaan k'iine' k'aabet u láak' ba'alo'ob: tia'al u téeta'al wíinik.

a). Sijnal ti' tu'ux ku uchul le téet, wa kaajanal keex wak winal.

b). Sijnal wey mék'táan lu'um, wa kaajnal keex jun ja'ab ti méek' kaaj le kan uchuk téet.

ch).wa sijnal taanxel mék'táan lu'um k'aabet u kaajta'al jo'o ja'ab wey mék'táan lu'umil Campech yéetel jun ja'ab ichi méek' tan lu'um kaaj.

Je u pa'ata' u jóok'oj tu lu'umil wa tu bin meyaj, chen ba'axe ma tu pa'ata'al u k'exik u mék'táan lu'um.

KAN TU WAK K'A'AL JÁATS T'AAN.- Ichi molay aj t'aan yéetel méek' chan kaaj ma' tu pajtal u yaantalo'ob:

! U nojchi' wa u beetma u nojoch u aj k'iin ts'aj óolal.

" U meyajilob'ob mol tépal mék'táan lu'um yéetel mék'táan kaaj, wa ma' tu tselkuba'ob jo'o tu yooxk'al k'iino'ob ma úuchuk le téeto'.

Wa le meyji mék'táan kaaj ts'a'an bey aj kanan taak'iin ma' tu paajta'al u yéeya, kex ka luk'uk tu meyaj le kan ts'o'okok je'ex ts'a'an ichi jéets' t'aan wa ma' chimpolta'ak u xuuputaak'iin.

\$ Le ts'a'ano'ob bey noj muuk' kaaj, wa ma' tu p'atku meyajo', jo'o tu yooxk'al k'iino' ma uchuk téet.

% Taatatsil yéetel u yaal, suku'untsil yéetel suku'un, et meyaj yéetel et meyaj bey xan u nojchil meyaj yéetel lela' yáanta'

JAATS T'AAN .U bilaal le Méek' táan kaajo'obo' u ts'iko'ob junp'ee'1 uts meyaj ti' tuláakal kaaj.

a). Ja' mina'an u yik'el, u kúuchil tu'ux ku biin le tu'utul ja'o' yéetel xan bix je u páajtal u lusa'al u tu'il le éek' ja'obo'

b) U sáasil kaaj

c) U mísil, u moolil yéetel u bisa'al pulbi le ta' míso'

d) U kúuchil tu'ux ku ko'onol ba'alo'ob jantbil yéetel tu'ux ku ko'onol u yich le pak'alo'obo'.

e) U kúuchil muknal

f) U kúuchil tu'ux ku kinsa'al ba'alche'ob janalbe'eno'ob

g) Ma'alo'ob bejo'ob, kúuchil tu'ux ku báaxal paalal yéetel u nu'ukulil

h) U kalambil kaaj ts'ibta'an ti' Jaats t'aan Juntuk'al ti' A'almaj T'aan ti Noj Lu'umil México, Jol kan yéetel u kanantik u beejil le kiis but's'o'obo',

i) Yéetel le ba'ax kun u ya'al le Aj A'almaj t'aano' yaan u yilik bix u lu'umil yéetel bix u kuxtal'ob bex xan bix u ts'ik u muuk' le meyajo' yéetel bix u kanantik le taak'ino'.

Le Méek' táan kaajo'obo' ti' u Noj ts'ibiil A'almaj T'aan yéetel u Xóot'Noj lu'unil Campech je u páajtal u beetko'ob:

a) U beetko'ob, u ts'iko'ob u ma'alobil yéetel u kanantiko'ob líik'il kuxtal le Méek' táan kaajo'

b) U ts'ikuba'ob u kanantiko'ob u jats'uts lu'umilo'ob yéetel u ba'alcheilo'ob

c) U ts'ikuba'ob ti'al u yilko'ob bix u chi'ik u beel le u lu'umil, lela' k'áábet u biin tu tojil le meyajo'. Le k'iin le Noj Xóot' lu'umo' ku much'kuba ti'al u yilik bix je' u páajtal junp'él ma'alob kuxtal yaan u ch'i'iko'ob u tuukulil le Méek' táan kaajo'obo'.

d) U cha'abal u meyajta'al, u yila'al yéetel u kananta'al le lu'umo', ichil u ba' pach le k'áaxo'obo'

e) U ts'iko'ob u tojil bix kun meyajbil le lu'umo' ichil junp'ée'el noj kaaj.

f) U ts'iko'ob u ju'unil ti'al u li'isa'pak'i naj.

g) U ts'ikuba'ob ti'al u beetko'ob yéetel ti'al u kananto'ob nukuch k'áaxo'obo' bey xan yaan u beetko'ob meyajloob ti'al u yila'al u tojil u kananta'al le lu'umo'.

h) U yoskubaj ti' junp'ée'el toj óolal ti'al u meenta'al junp'ée'el ma'alob meyaj ti'al u páajtal u meyajta'al le kis but's'o'ob yéetel ti' le kajnalilo'ob lela' wa ti'an ichil u lu'umil u meyaj

Múul beetbil ju'uno'ob tu'ux ts'íibta'an bix kun kanantbil le lu'umo'obo'.

Tu beel yéetel je'bix a'ala'an tu yáax xóot' jáats 27 ti' Noj a'almaj T'aan Mexicoe', biin beeta'ak eets' t'aanilo'ob k'áabeet..

Méek' táan kajo'obe' mix juntéen ku páajtal u:

a) U ya'alal ma' tu páajtal je'bixake' u yokol wa u jóok'ol p'olmal waylie' wa táanxel lu'um yéetel uláak' ba'alo'ob ku menta'al

- b) U k'áata'al u bo'olil u yokol wa u jóok'ol leyli'e' wa u máan ti' u lu'umil méekta'an kaaj yéetel
- c) U ts'ab'al u bo'olil ma' tsibta'an tu Jeets t'aan ti' u Kúuchil Bo'ol Patan tu Méek' táan kaaj.

WAK TU WAK K'AL JÁATS T'AAN: Mek'táan kaaj jo'ob ma tu páajtal u ma'anal mix u konol mix u ch'a'anukul wa majannu'ukul yantio'ob mix u páajtal u majantiko'ob ta'ak'iin wa ma' tu eejentik le u molay le mek'táan kaajil.

JÁATS' T'AAN : Le máax kun u ya'al u tojil le t'aana' u Molay Jalach Winik Tu Xóot' Noj lu'umil bey xan u Molay Méek' táan kaaj, leti'obe' ku yilko'ob le A'almaj T'aan Almejenil tu lu'umil México bey xan le A'almaj t'aana' yéetel le jeets' t'aan ku jóok'ol ti' tu k'apéelil.

WAXAK TU WAK K'AL JÁATS T'AAN: Le molay mek'táan lu'umil kun ya'alej yola jéets ta'an ken u bis u ka'aba' u jéetaan ta'ani ti' mek'ta'an kaaj ti' méektaan lu'um u múch toojil ti' takiin yéetel belakili ichiil le mek'táan kaaj ma'anja'an ti' jeets ta'an yéetel u kéexpajo'ob wa yaan, kun kaxbi u muuch'tali u wíinikil jala'achi, ku ka'atik le kaalnan ba'al ti' u táan kaaj tial mek'táan lu'um, jee u k'áat u belakil meeyaj biix kialik le a'almaj t'aan u tia'al u lu'umil méxico.

BOLON LAJUN TUKA'K'AL PÉETS' CH'A'-OOLO'OB.

TU WAK K'AL JÁATS T'AAN: Le kan yu'uluk u pajtalilo'ob a'almajt'aan yéetel aj-jala'achwínek ti' le mek'táan kaajil, u ka'anal kúuchil ti' tojil wa bey páatal ichil a'almajt'aanil, much'intanbal ti'olalo'ob u jájil noj tsol xikin yéetel u jeelo'ob, anak ka' xéet' ti' óox-xéet'o'ob, kutéetel koób juntúul majan jala'ach wíinik; ti' le yáax óoxpé'el k'inno'ob le ken sa'atak u l'aak'o'b aj-páajtalo'ob.

LAJUN TU WAK K'AL JÁATS T'AAN: Wa la ka'anal kúuchil ti' tojil ma' pat chaj u much'kubal je' bix anik ti' u jatsil manja'an wa ka'a xu'uluk u o'opé'el patalo'ob, ku beytal u majan meeyata'al mek'tan kajil, tumen jok poop le m'aax p'aatal bey ja'ex unaj yaantale' yéetel u jo'olpoopil ti' u ya'abil wíiniko'ob.

BULUK' TI' TU WAK K'AL JÁATS T'AAN: Wa le jóolpóop le unaj u beetik u majan jaala'chil ma' tu páajtal u beetik le meeyaj a'ala'ano' ichil u winalil u xu'ulul le aj-páajtalo'ob, ku máan u jala'achil ti' le j-jóolpóop, le m'aax yaan ya'ab u w'iinikilo'ob yéetel le ma'ax anchaja'an tu tojil je'ex ts'íba'ane' u ti'al yila'aj u ja'ab wíinik yaan ti' le chan mek'táan lu'um u chikulil u xokil kaaj.

LAJ KA TI' TU WAK K'AL JÁATS T'AAN.- Le majan jala'ach, meentik ts'abal teet t'aan bey ka u ma'alo' k'iinil yéetel ma' tu páajtal u téetaál le máax ts'áak le téet t'aana'.

ÓOX LAJUN TI' TU WAK K'AL JÁATS T'AAN.- Wa mix juntúul je'e biy anchaja'an yuchule' tia'al u sa'átal le aj-páajtalo'ob, u chikuli yuchul bey je'ex ya'alik jo' chan jatsil ti' u wak lajún ti' kank'al jatsil ti' le noj a'almaj t'aan.

KAN LAJUN TI' TU WAK K'AL JÁATS T'AAN.- Mix jun múuch' joolkan yaan u páajtal u ba'ate'el mix u pajtal u k'atchi'.

JO' LAJUN TI' TU WAK 'AL JÁATS T'AAN.- u molay mek'táan kaaj, le ka'anaj kúuchil ti' tojil , le molay-ajt'aanno'ob yéetel metul naajo'ob, unaj ya'ala'al ti'ob tsikbe'en óolalo'ob.

WAK LAJUN TU WAK K'AL JÁATS T'AAN.- Tu láakalo'ob aj meeyaj kaaj wey tu mék'táan lu'um wa mek'táan kaaj, je' ma'axake , le kan okok tu meyaj, yan u chimpoolko'ob noj a'alma t'aan yéetel tial me'ek' táan lu'un yéetel tu láka jéets t'aan yan ichil.

ÚUK LAJUN TU WAK K'AL JAATS T'AAN .- Mix juntúul wíinik je'e u páajtal yaantal ti' ka'ap'éel meyaj ku ts'aabalti' tuméen múuch' téet, je' máaxak ichilo'obe', je' u pajtal u yéeyik le meyaj u k'aate'.

WAXAK LAJUN TU WAK K'AL JAATS T'AAN.- Tu láakal noj meyaj kaaj yaan u chimpoolko'ob akta'an ti' u nojchil beya':

Jo'ol poop ku ya'alik: "¿ Ka' chimpoolta'ak wa a beete' yéetel a wilik u beeta'a u tojil u noj a'amay t'aan u tia'al E.U.M., u tia'al mek'táan lu'um, yéetel tu láakal jéets' t'aanilo'ob yaan ichil, bey xan a kuch óolta'a tia'al meyaj ku ts'aabatech tuméen mek'táan kaaj?" le wíiniko'ob ku núukik:

" Kin chimpooltik " . Le jo'ol poop ku k'a a'alik: "wa ma' ta' beetik je'ex ka waaliko' a noj lu'umil yéetel a mék'táan kaaj ken u tsatech".

BOLON LAJÚN TU WAK K'AL JAATS T'AAN.- Tu láakalo'ob noj meyaj'ob ti' mek'táan lu'um yéetel mek'táan kaaj, yéeyo'ob tuméen kaaj yéetel le ts'ano'ob tuméen u nojchilo'ob yaan u k'aanko'ob u bo'olil u meyaj'ob.

WAK K'AL JAATS T'AAN.- Le meyaj kaajo'on ku chimpoltiko'ob le ba'ax ku ts'aabatio'ob wa mina'anti'e tu láakal ba'ax ts'íibta'an ti' a'almaj t'aan, yaan u lu'usa'a u ets'a'an aj kaaj náal junp'éel ja'ab.

JUN TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Junp'éel jaats t'aane' ku ts'aik amal ja'abe' u bolil ti' le aj meyaj'obo' yéetel u jeel bo'olo'ob ti' u xu'upil kaaj, ma' tu páajtal u bo'ota'al wa ma' taan u ya'alik le jáats t'aano' wa ma' chímpoolta'an tuméen molay.

KA' TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Mix juntúul jo'ol póop je'el u páajtal u ts'aik taak'in, mix u tsa'aik áantaj yéetel taak'in ti' máax yaan tu kúuchil jala'achil, wa ti' píik ju'uno'ob ti' almejenil; le áantaj taak'ino' je'el u tsaabal u tia'al píik ju'uno'ob ti' paak'alilo'ob, meyaj nu'ukulo'ob, ti' cha'an wa óok'otilo'ob, ti' xook ts'íibo'ob yéetel ti' ka'ansaj kaaj.

ÓOX TU K'AL JAATS T'AAN.- Le k'ayaj atáankilo'ob bey tsol óolal, wa tio'olal u nu'ukbesaj tio'olal u jo'ol ts'íib wa chéen ti' séebchi' meyajilo'ob, ma' tu beytaal u

tsíkbaltiko'ob almejenilo'ob weyíle' mix u t'aano' tio'olal u meyajilo'ob jo'ol póopill ti' mék'táan lu'um, wa ti' u jeelo'ob tio'olal u meyajilo'ob ti' u kúuchil kaaj.

KAN TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Le ba'alo'ob a'almejenil wayilo'obe', ma' tu páajtal u meyajta'al tuméen múuch'ilo'ob ti' u jo'ol ts'íbilob, u nu'ukbesajilo'ob, wa ku ye'esik u táabal ti' kant k'eeban. Le k'uunajo'ob yéetel u jéel kúuchilo'obo' ma' tu páajtal u múuch'kuba'ob u tia'al almejenil.

JO'O TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Le jala'acho' yaan u pa'atik u nu'ukulil k'aalab ti' u meenta'al u kúuchil u k'a'alal wíinik, le kúuchilo'ob u tia'al k'aalab tio'olal yaj óolal le unaj k'a'abeto'obo' u meyajta'al junp'éel wa u je'elo'ob ti' junp'éel nu'ukmeyaj tuméen le k'aalabil wíiniko'ob. Le jala'acho' je'el u páajtal u ts'a t'aanilo'ob yéetel muul tepal, u tia'al ka u xuul u bo'otik u si'ipilo'ob te' kúuchilo' noj k'aalab, lela' kex ma' wayilo'ob te' lu'uma'.

WAK TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.-Ichil le mek'táan lu'umo' xiib yéetel ko'olele' keeto'ob tu taan jéets' t'aan. Lela' yaan u kanáantik u meyajta'al yéetel u chóolkubal baatsil.

Tu láakal wíinike' yaan u ets'a'anil u ya'alike' bix je'el u beytal u yaantal u paalale', bey xan jaytúul.

Ko'olele' yaan u keet ti' ets'a'anil ichil ma' jo'olkan yéetel almejenil je'ebix xiibe' je'el u páajtal u yéeya'ale' yéetel yaanti' u est'a'anil ti' jook chi' ti' jee máakalmáak yéeyil, bayli' ka' u múuch'kint u k'a'abeetile' je'ebix ye'esik jéest' t'aan.

ÚUK TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Mix juntúul jo'ol póopil je'el u ts'aik táanil bo'olilo'ob mix ti' páay taak'ino'ob.

WAXAK TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Le mek'táan lu'umo' yaan u yiilik yéetel u múuch' meyaj yéetel jala'achil muul teepal u tia'al u yiila'al x'ma' éek'il, x'ma' k'ooja'anil ti' kaajo'ob, ts'aabil yéetel u machiko'ob u piisil k'a'abetil utia'al u wet'ik yéetel u luusik jejelas k'ooja'anilo'ob ti' kaaj.

BOLON TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Mix junp'éel ch'aba ti' le jéets' t'aana' je'el u yaantal u kúuchil, kéen yaanak k'ept'aane' ti' le noj a'almaj t'aan ti' u lu'umil Mexikoo.

JUNK'AL PÉETS'

TU K'EEXPAJAL A'ALMAJ T'AAN

LAJUN TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Le a'almaj t'aan je'el u páajtal k'eexbesa'al wa u chúukbesa'al, wa u lu'usa'al le ma' k'a'abeto' tuméen u molayil mek'táan kaaj, tio'olal u ya'abil jook t'aan, wa tumut t'aan, lela' yaan u ch'iimpolta'al tuméen u ya'abil ti' le mek'táan kaajo'ob ti' le lu'uma'.

BULUK TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Le molay ti' mek'táan lu'umo' yaan u xookik le jook chi'o ti' le mek'táan kaajo'obo' yéetel u tsol nu'ukbesik le ch'iimpolil ti' le k'eexo'obo' wa jeelbesajo'ob.

JUN TU K'AL PÉETS'
TU 'UX MA' ÉEJENTA'AL A'ALMAJ T'AAN

LAJ KA' TU ÚUK K'AL JAATS T'AAN.- Le a'almaj t'aana' ma' tu junp'íit taal u muuk' yóol, keex ka' yaanak júun tu'ux ku yiila'al. Wa ka k'uuchuk yaantal ja'ab ich kaaje' ku yaantal juntúul aj-jala'ach ti' mek'táan kaaj, ma' tu éejentik le tsol t'aano'obo', u séebil ka' u ch'a'a u jáalk'abil yóol kaaje', yaan u ts'aabal yéetel u ma'alob meyajil je'e bix u ya'alik le jéets' táan chíikbesa'ano'obo', yaan u chíik besa'al wa bey u ch'iikultik le jaláacho', jook'a'an ti' le ju'uno', bey xan le áantajnajo'ob ti' lela'.

NUUMAY

JUNP'ÉELIL.- Le k'eexpajal a'almaj t'aan ti' u mek'táan kaajil Campeche', ku kaajal u éejenta'al tu láak' k'iin, ken ts'aabak ojéelbil ti' u pik ju'unil ti' u jala'achil mek'táan kaaj.

Le u k'eexpajal ti' le aj tak jo'olo'obo' ku jo'op'ol u éejenta'al, le ken k'eexbesa'ak le jéets' t'aan ti' aj tak jo'ol ti' mek'táan kaaj.

XOOT' TS'IIBAAN T'AAN LAJUN TU JO'OK'AL, TI' U K'IINIL BOLON TUK'AL TI' U WINAALIL MAYO, TI' U JA'ABIL 1965.

XOOT' TS'ÍIBAN T'AAN TI' (KAN TU ÓOXK'AL) AJ A'ALMAJ T'AAN OOK TI' U ÉEJENTA'AL TI' LAJUN K'IINIL, TI' JULIO, TI' U JA'ABIL 1965.

T'AANO'OB JE U PÁAJTAL U K'E'EXELE'

CHÉEN TU JUUN. Le Jeets' t'aana' ku káajal le k'iin ku jóok'ol ti' u ju'unil Noj Ts'alaj Ti' u Noj lu'umil Campech.

Beeta'ab tu kúuchil A'almaj T'aan tu lu'umil Campech, tu yáax k'iinil tu winal febrero tu ja'abil dos mil uno. Aj kaaj naal Fernando E. Ortega Bernés, Aj Molay Winik José del C. Gómez Casanova, Aj Molay Winik Antaj Martín de la C. Castillo Valenzuela, Aj Molay Winik Antaj. Jolon ts'íib.

Le u jaajil ku ya'alik le Jaats' T'aana' Waxak tu yooxk'al, Bolon tuyooxk'al, tu xoxot' ts'íibil XVIII ti' u A'almaj T'aan tu Noj lu'umil Campech, yaan u ya'alal wa tu beel ti'al ka jóok'ol u ts'íibil ti'al u k'áolta'al.

Ts'aba'an tu kúuchil Molayilo'ob tu Xóot' Noj Lu'umil tu yáax k'iinil tu ja'abil dos mil uno. U jala'achil tu Noj lu'umil Campech. José Antonio Gonzálz Curi, u Noj K'ab Jo'ol Póop Felipe Ortega Rubio. Jolon ts'íib.

U jo'osa'al tumen u Jeets' t'aanil Ka' tuyooxk'al, P.O 2307, 02/Febrero/2001. LVII
Aj A'almaj t'aan.

GLOSARIO

A

Aj a'almaj t'aan	Poder Legislativo Ejecutivo
Aj Jala'ach Wíinik	Administrador
Aj Kanan ba'al	Constitución
A'almaj T'aan	Ciudadano
Aj Kaaj Naal	Cada
Amal	Contador Mayor de Hacienda.
Aj kanan taak'in ukúuchil bo'ol	Elegir
Aj téet, Yéey	Gobernado
Aj Kaaj Na'alo'ob	Gobernación
Aj Kúuchil Jala'ach Wíinik	Honor
Aj Tsiikbe'en	Jurado
Aj Kúuch Kab	Poder Judicial
Aj Takjo'ol	Juicio Político
Almejen P'iisóol	Magistrado.
Aj Noj Tsol Xíkin	Político.
Almejen	Premio, Recompensa.
A Tsa K'ab	Pensiones.
A'antaj Bo'ol	Políticos.
Almejen T'aano'ob	Consejero
Aj Téet A'almaj Xíkin	Electoral.
Aj Miats	Legislador.
A P'iis ó ol	Juez.
Alaktialil	Enajenar.
Aj Baltsami	Representante.
A'almaj T'aan	Costitución
Aj Jala'ach Wíinik	Gobernador
Aj Takjo'ol	Judicial
Aj téet - Aj Yéey	Elector

B

Beel Naal	Regidor.
BelanKil	Gobierno.
Betaak	Ejecución
Beeta'al	Ejecución
Bo'ol	Impuesto

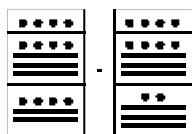
CH

Cha' Núuktaan	Conciderar.
Chi'ibal	Decendientes.
Chimal	Escudo.
Cha'antsil	Extraordinario.
Ch'a' Chi'	Informe.

Chikulil		Símbolos.
Ets'a'an	E	Derecho.
Éejenta		Ejecución.
Ik T'aan	I	Técnico.
Jáats T'aan	J	Artículo.
Jo'ol Poop		Autoridad.
Ja'ab		Año
Jobon Puksi'ik'al		Científico Sabio.
Jeets' T'aan		Decreto-Ley.
Joron Ts'íib		Firmas.
Jala'ach W'íinik		Gobernador.
Jaalkáb		Libertad.
Jo'ol Póopil		Oficial Mayor.
Ja'awa		Suspender.
Jach T'aan		Protesta.
Jeel		Sustituto.
Jala'ach A'almaj T'aan		Tribunal.
Jol Kan		Polícia .
Jun Xe'et'		Fragmento.
Jóok' Ch'		Votar
	K	
Kanan Ba'al		Administración.
K'ax T'aan		Acuerdos-
		Acordar
Kux Óol		Juicio.
Kúuch Óol		Obligaciones.
K'aayta'		Aviso-Anuncio
K'inil U Ka'a		Provisional.
K'aayta Noj T'aan		Bando Solemne.
K'ax T'aan		Concretar.
Kúuchil		Comisión del
		Ramo
K'aay T'aan		Manifiesto.
Kach Yatsil		Intervenir.
Kanalil Noj Lu'um		Guardía
		Nacional.
Ka' chakil		Duda
Kúuch Kaabil		Obligación.
	L	
Lakan		Bandera.
Lu'usa'al		Derogación.
Lat' Paach		Contribuir.
	M	
Molay Aj t'aan		Ayuntamiento.
Miats		Cultura-
		Profesional.
Molay		Congreso-
		Sociedad.
Mol Tepal		Confederación.
Molay Almaj Xikin Téet		Colegio
		Electoral.
Molay W'íinik		Diputado.

Múuch' K'atún	Ejercito.
Meyaj Kaaj	Empleos Públicos.
Maajan	Emprestitos.
Máasewal	Indígena.
Méek' Táan Kaaj	Jurisdicción- Municipio.
Méek' Táan Kaaj	Presidencia Municipal.
Máasewal T'aan	Lengua Indígena.
Molayilo'ob Xóot' Noj Lu'umil	Poderes del Estado.
Molay Miats	Sala Administrativa
Muuk'	Poder
Ma'ax Éjeentik Wa Ma' U Xu'upul	Síndico
U Taak'in K'aaj	
Meek Táan Lu'um	Territorio
Muuch' Téet A'almaj Xikin	Cuerpo Electoral
Mayaktún	Juicio
Mol tépal	Federación
Molay	Independencia, Congreso, Organización, Dependencia
N	
Noj Jo'ol Póop	Alto Funcionario.
Noj K'a'anché	Curul.
Noj Si'ipil	Delitos Oficiales.
Noj Ts'a A'abil T'aan	Gran Comisión.
Noj K'aay	Himno.
Nonojil	Industria.
Noj Lu'um	Nación-País-República.
Noj Miats T'aan	Senador.
Noj Molay	Federación
O	
Oojéelbil	Promoción.
P	
Patan	Impuesto.
Páajtal	Poder.
Patan Kaaj	Rentas Públicas.
P'iis Óol Almejen	Juicio Político.
P'olmal'	Negocio.
P'íis Óol	Juicio.
Péets	Capítulo
S	
Sa'as Si'ipit	Amnistía
Sipit	Licencia.
Síijnalo'ob	Nacidos.
Séeb Chiitaale'	Profesionalmente
T	

Téet Almajxiikin	Consejo Electoral.
Toop	Castigo.
Tsool Xikin	Consejero.
Tsool Núukbe'esaj	Declarar.
Tu Kúuchil	Donde
Táanxe Lu'umil	Corresponda.
Téet	Extranjero.
Tamuk'	Elección.
Tiibil Óolal	Interino.
Tak'aan Meyaj	Justicia.
Ts'aaaj A'antaj Ti' Kaaj	Dependencia.
Ts'iib Ch'a Chi'	Financiamiento Público.
Ts'aabal T'aan	Informe.
Ts'aj óolal	Convocar.
Tsol nu'ukbeesaj	Devoción, Culto Declarado
U	
U Kúuchil Nu'ukbesa'al	Catastro.
U Múuch' Méek' Táan Lu'um	Circunscripción Plurinuminal.
U Meek' Táan Lu'um	Uninominal.
U Páajtal	Facultad-Poder
U Yutsilo'ob A'almejen T'aan	Garantías.
U Kúuchil Bo'ol Patan	Hacienda.
U Múuch' U Tojil T'aan	Hacienda.
U Múuch'il ALmejen Wíinik	Partidos Políticos.
U Ba'aluba	Patrimonio.
U Múuch' Tojil T'aan	Reglamento.
U Noj K'ab Jo'ol Póop	Secretario de Gobierno.
U Kúuchil Tse'ek	Tribuna.
Utskíinbil	Abrogación.
U Kúuchil Aj Miats	Legislatura-Lugar.
U Tuukulta'al U Meenta'al	Programación.
U kúuchil tse'ek	Tribunal
W	
Winal	Mes
X	
Xóot' Noj Lu'umil	Estado
Xóot	Fracción
Xóot Lu'umil Téet	Dstrito
	Electoral.
Y	
Yáayal	Etapas.
Yéeyaal	Elección

1994-1997

A'ALMAJ T'AAN

LEGISLATURA

**U TSIKBE'ENIL MOLAY TI U NOJ
JÁALKABIL
U LU'UMIL CAMPECH**

**HONORABLE
GONGRESO DEL
ESTADO DE
CAMPECHE**

**QUINCUAGÉSIMA
QUINTA
LEGISLATURA**

**U MUUK' AJ ALMAJ T'AAN TU
XÓOT' LU'UMIL CAMPECHE**

**CONSTITUCIÓN
POLÍTICA DEL
ESTADO DE
CAMPECHE**

NUMERACIÓN MAYA

- 1.- JUN
- 2.- KA'
- 3.- ÓOX
- 4.- KAN
- 5.- JO'
- 6.- WAK
- 7.- ÚUK
- 8.- WAXAK
- 9.- BOLÓN
- 10.- LAJÚN
- 11.- BULUK
- 12.- KA' LAJÚN
- 13.- ÓOX LAJÚN
- 14.- KAN LAJÚN
- 15.- JO' LAJÚN
- 16.- WAK LAJÚN
- 17.- UUK LAJÚN
- 18.- WAXAK LAJÚN
- 19.- BOLÓN LAJÚN
- 20.- JUN K'AL
- 21.- JUN TUK'AL
- 22.- KA' TUK'AL
- 23.- ÓOX TUK'AL
- 24.- KAN TUK'AL
- 25.- JO' TUK'AL
- 26.- UAK TUK'AL
- 27.- UUK TUK'AL
- 28.- WAXAK TUK'AL
- 29.- BOLÓN TUK'AL
- 30.- LAJÚN TUKA'AK'AL
- 31.- BULUK' TUKA'AK'AL
- 32.- LAJKA' TUKA'AK'AL
- 33.- ÓOX LAJÚN TUKA'AK'AL
- 34.- KAN LAJÚN TUKA'AK'AL
- 35.- JO' LAJÚN TUKA'AK'AL
- 36.- UAK LAJÚN TUKA'AK'AL
- 37.- UUK LAJÚN TUKA'AK'AL
- 38.- WAXAK LAJÚN TUKA'AK'AL
- 39.- BOLÓN LAJÚN TUKA'AK'AL
- 40.- KA'A K'AL
- 41.- JUN TUYOOXK'AL
- 42.- KA' TUYOOXK'AL
- 43.- ÓOX TUYOOXK'AL
- 44.- KAN TUYOOXK'AL
- 45.- JO' TUYOOXK'AL
- 46.- WAK TUYOOXK'AL
- 47.- UUK TUYOOXK'AL
- 48.- WAXAK TUYOOXK'AL
- 49.- BOLÓN TUYOOXK'AL
- 50.- LAJÚN TUYOOXK'AL
- 51.- BULUK' TUYOOXK'AL
- 52.- LAJKA' TUYOOXK'AL
- 53.- ÓOX LAJÚN TUYOOXK'AL
- 54.- KAN LAJÚN TUYOOXK'AL
- 55.- JO' LAJÚN TUYOOXK'AL
- 56.- WAK LAJÚN TUYOOXK'AL
- 57.- UUK LAJÚN TUYOOXK'AL
- 58.- WAXAK LAJÚN TUYOOXK'AL
- 59.- BOLÓN LAJÚN TUYOOXK'AL
- 60.- ÓOXK'AL
- 61.- JUNTU KANK'AL
- 62.- KA' TU KANK'AL
- 63.- ÓOX TU KANK'AL
- 64.- KAN TU KANK'AL
- 65.- JO' TU KANK'AL
- 66.- UAK TU KANK'AL
- 67.- UUK TU KANK'AL
- 68.- WAXAK TU KANK'AL
- 69.- BOLÓN TU KANK'AL
- 70.- LAJÚN TU KANK'AL
- 71.- BULUK' TU KANK'AL
- 72.- LAJKA' TU KANK'AL
- 73.- ÓOX LAJÚN TU KANK'AL
- 74.- KAN LAJÚN TU KANK'AL
- 75.- JO' LAJÚN TU KANK'AL
- 76.- UAK LAJÚN TU KANK'AL
- 77.- ÚUK LAJÚN TU KANK'AL
- 78.- WAXAK LAJÚN TU KANK'AL
- 79.- BOLÓN LAJÚN TU KANK'AL
- 80.- KANK'AL
- 81.- JUNTU JO'OK'AL
- 82.- KA' TU JO'OK'AL
- 83.- ÓOX TU JO'OK'AL
- 84.- KAN TU JO'OK'AL
- 85.- JO' TU JO'OK'AL
- 86.- UAK TU JO'OK'AL
- 87.- ÚUK TU JO'OK'AL
- 88.- WAXAK TU JO'OK'AL
- 89.- BOLÓN TU JO'OK'AL

- 90.- LAJÚN TU JO'OK'AL
- 91.- BULUK TU JO'OK'AL
- 92.- LAJKA' TU JO'OK'AL
- 93.- ÓOX LAJÚN TU JO'OK'AL
- 94.- KAN LAJÚN TU JO'OK'AL
- 95.- JO' LAJÚN TU JO'OK'AL
- 96.- UAK LAJÚN TU JO'OK'AL
- 97.- ÚUK LAJÚN TU JO'OK'AL
- 98.- WAXAK LAJÚN TU JO'OK'AL
- 99.- BOLÓN LAJÚN TU JO'OK'AL
- 100.- JO'OK'AL

BIBLIOGRAFIA

No. Prog.	Nombre del libro	Autor	Editorial	Edición
1	Diccionario Básico Español-Maya-Español	Juán R. Bastarranhea Ermilo Yah Pech Fidencio Briceño Chel	S.E.P Estado Yuc.	Noviem 1994
2	Diccionario de sinónimos y antónimos		Oceano S.A.	1992
3	Diccionario de la lengua maya	Recopilación de varios autores		
4	La Aritmética Maya	Manuel Meda Vidal		
5	Diccionario Maya Cordemex. Español-Maya-Español.		Cordemex	1980
6	Diccionario Maya-Español- Maya-Español		Porra	1991
7	Diccionario - Kapelusz de la Lengua Española	Kapelusz		1980
8	Compendio del Idioma Maya	Santiago pacheco Cruz	Manlio	1970
9	Diccionario Maya-Español	Varios Autores	Maldonado	1992
10	Diccionario de la Lengua Española	Santiago Pacheco Cruz		1969